

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filozofie
Studijní program: Filozofie
Studijní obor: Filozofie humanitních věd

Tomáš Garrigue Masaryk jako fenomén českých dějin

Thomas Garrigue Masaryk as a phenomenon of the Czech history

Bakalářská práce: 11-FP-KFL-119

Autor:
Lucie JEBAVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec Ph.D.

Konzultant: Mgr. Ing. Martin Brabec Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
67	0	0	0	27	6

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lucie Jebavá
adresa: Plk.O.Hrubého 1779, Nová Paka, 50901
studijní obor (kombinace): Filosofie humanitních věd
Název BP: **Tomáš Garrigue Masaryk jako fenomén českých dějin**
Název BP v angličtině: **Thomas Garrigue Masaryk as a phenomenon of the Czech history**
Vedoucí práce: Ing. Mgr. Martin Brabec, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 16.4.2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): LUCIE JEBAVÁ

Datum: 4. 10. 2010

Podpis:

Název BP: TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK JAKO FENOMÉN ČESKÝCH DĚJIN.

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Martin Brabec Ph.D.

Cíl: Cílem práce bude srovnání různých pohledů na život a osobu T.G.Masaryka, na základě komparace a zhodnocení dostupných životopisů. V kapitolách bakalářské práce se budu zabývat obdobím jeho studií, podrobně se zaměřím na jeho funkci poslance, na jeho polemiku s různými teoretiky a na rozbor jeho studií.

Požadavky: Student bude docházet na pravidelné konzultace.

Metody: Práce s primární a sekundární literaturou a filmy.

Literatura: MACHOVEC, Milan. T.G.Masaryk. Praha: Riopress: Česká expedice, 2000.
ČAPEK, Karel. Hovory s T. G. M. Praha: ČS, 1969.
POLÁK, Stanislav. Za ideálem a pravdou (1-5). Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2000-2006.
MAHLER, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: Primus, 2002.
FUČÍKOVÁ, Renáta. Tomáš Garrigue Masaryk. Praha: Práh, 2006.
OPAT, Jaroslav. Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2003.
OPAT, Jaroslav. T. G. Masaryk - Evropan, Světoobčan. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1999.
SOUBIGOU, Alan. Tomáš Garrigue Masaryk. Praha: Paseka, 2004.
KOVTON, Jiří. Republika v nebezpečném světě. Praha: Torst, 2005.

Čestné prohlášení

Název práce: Tomáš Garrigue Masaryk jako fenomén českých dějin
Jméno a příjmení autora: Lucie Jebavá
Osobní číslo: P08000342

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 22 .06. 2011

Poděkování

Moje poděkování patří především Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, Ph.D., za cenné připomínky a rady při psaní bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala rodině a přátelům, kteří mě v kritických chvílích byli morální oporou.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřena na analýzu jednotlivých životních etap Tomáše Garrigua Masaryka, především popisuje jeho základní charakteristické rysy, jež se odrazily v jeho skutcích. Práce mapuje období jeho studií a profesorskou činnost. Stěžejní část je věnována jeho vstupu na politickou scénu a vzniku Československé republiky. Analyzovány jsou také dnešní kritické ohlasy na Masaryka. Závěr práce je věnován zhodnocení a srovnání daných autorů a poskytuje komplexní pohled na Masarykovu osobnost a život.

Klíčová slova

T. G. Masaryk, demokracie, politik, morálka, pravda, Hilsneriáda, hodnoty, Rukopisy, 1. světová válka, prezident, profesor, První republika.

Summary

The Bachelor thesis is focused on the analysis of the individual life periods of TGM, especially on description of his basic characteristic features that were demonstrated in his acts. This work records the period of his studies and teaching activities. The main point is concerned with his entrance to the political scene and the establishment of the Czechoslovak Republic. The critic responses of TGM are also analyzed. The conclusion deals with the evaluation and the comparison of the given authors and offers the complex view on the character of TGM and his life.

Keywords

T. G. Masaryk, democracy, politician, morality, truth, Hilsneriada, values, Manuscripts, 1st World War II, president, professor, The First Republic.

Obsah

1. ÚVOD.....	9
2. MLADÁ LÉTA (do roku 1890).....	11
2.1 NA ŠKOLÁCH.....	11
2.1.1 Začátky.....	11
2.1.2 GYMNÁZIA.....	13
2.1.2.1 Brno.....	13
2.1.2.2 Vídeň.....	14
2.1.3 UNIVERZITÁNEM.....	15
2.1.3.1 Lipsko.....	16
2.2 PROFESORSKÁ LÉTA.....	17
2.2.1 Praha.....	17
2.2.2 Boj o Rukopisy.....	19
2.3 Zhodnocení.....	22
3. VRCHOLNÉ OBDOBÍ (léta 1890 – 1918).....	23
3.1 ČESKÁ OTÁZKA, MODERNÍ ČLOVĚK A NÁBOŽENSTVÍ.....	23
3.1.1 Moderní člověk a náboženství.....	24
3.1.2 Česká otázka.....	25
3.2 PRVNÍ ZKUŠENOSTI.....	26
3.2.1 Politika poprvé.....	26
3.3 PŘECHODNÉ OBDOBÍ.....	30
3.3.1 Tvůrčí činnost.....	30
3.3.2 Hilsneriáda.....	31
3.4 MASARYK A POLITIKA PODRUHÉ.....	33
3.4.1 Zralá osobnost.....	33
3.4.2 První úspěchy.....	34
3.4.3 Masaryk jako vítěz.....	35
3.5 VRCHOLNÝ ZÁPAS.....	37
3.5.1 Přípravy.....	37
3.5.2 V Zahraničí.....	39
3.5.2.1 Londýn.....	39
3.5.2.2 Rusko.....	41
3.5.2.2.1 Boris Savinkov.....	41
3.5.2.3 Spojené státy.....	42
3.6 Zhodnocení.....	43
4. SEDMNÁCT LET PREZIDENSTVÍ (1918 – 1935).....	45
4.1 Základy republiky.....	45
4.2 Vnitřní uspořádání.....	46
4.2.1 Národnostní problémy.....	47
4.3 Šíření demokracie.....	49
4.4 Konec života.....	50
4.5 Zhodnocení.....	50
5. KRITICKÉ OHLASY.....	52
6. ZÁVĚR.....	55
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
8. SEZNAM PŘÍLOH.....	63

Seznam zkratk

atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
např.	například
RKZ	Rukopis Královedvorský a Zelenohorský
tzv.	tak zvaný (á, é, í)

1. ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je Tomáš Garrigue Masaryk jako fenomén českých dějin. Postavu Tomáše Garrigua Masaryka jsem si pro tuto práci vybrala z jednoho důvodu. Fascinovala mě kontroverznost jeho postavy. Není mnoho osobností, většinou kromě diktátorů, které v lidech dokázali zanechat takové rozporuplné pocity. Masaryk za svého života vzbuzoval vášně, lidé ho obdivovali a nenáviděli. Takto to pokračovalo i následně po jeho smrti. V éře komunismu bylo jeho jméno dokonce tabu. Zmizely jeho knihy, obrazy, busty, jméno Masaryk bylo na několik dlouhých let vymazáno z veřejného života. Po revoluci, kdy se český národ opájel samostatností, byla jeho postava zase zbytečně glorifikována. Nyní se nacházíme v době, kdy se k postavě Masaryka již přistupuje střízlivěji a ve větší míře se objevují kritické pohledy. Jedno se však v průběhu let nezměnilo. O Masarykovi se nepřestalo mluvit.

Jaký tedy byl Masaryk? Proč Masarykovo chování vyvolávalo tolik vášní? V čem spočívalo tajemství jeho ohromného úspěchu? Jak jeho postavu vykreslují různí životopisci? Přistupují k němu kriticky, či jej zbytečně oslavují? Toto byly nejčastější otázky, na které jsem se snažila pomocí své práce nalézt odpověď. K jejímu nalezení mi posloužily především práce od Alaina Soubigou, Jaroslava Opata, Karla Čapka, Zdeňka Mahlera, Stanislava Poláka, Gordona H. Skillinga a Vítězslava Houšky.

Cílem mé bakalářské práce je komparace různých pohledů na Masarykovu postavu a vytvoření ucelené interpretace jeho života dle dostupných životopisů. Práce je zaměřena především na základní charakteristické rysy, které Masaryk projektoval skrze svojí činnost. Práce mapuje jeho školní léta, dále se zabývá jeho profesorskou kariérou. Představuje okolnosti, které Masaryka vedly ke vstupu do politické sféry života. Zaměřuje se na angažovanost v různých aférách např. Boje o Rukopisy, Hilsneriáda, atp. Analyzuje jejich význam pro jeho další činnost. Nastiňuje zásadní myšlenky, jež vedly Masaryka k vytvoření československého státu a nastiňuje jeho roli prezidenta. Závěr práce je věnován současným kritickým názorům na Masarykovu osobnost.

V práci používám metody excerpce, komparace a analýzy. Práce je členěna na kapitoly, které odpovídají nejvýznamnějším Masarykovým životním úlohám.

Hlavní kapitoly jsou dle potřeby členěny do podkapitol, které rozšiřují informace o daných událostech. Stěžejní kapitola je věnována Masarykově vstupu do politiky a jeho přípravám vzniku Československé republiky.

2. MLADÁ LÉTA (do roku 1890)

V první kapitole se budu zabývat faktory, které v dětství a během studií formovaly Masarykovu osobnost. Rozeberu jeho školní léta od reálky v Hustopečích až po univerzitní studia ve Vídni a Lipsku. V neposlední řadě se zaměřím na jeho profesorskou kariéru, kde velice důležitým a zajímavým okamžikem byl Boj o Rukopisy. V závěru kapitoly zhodnotím dané období a vymežím osobnostní rysy, které se dále projektovaly v jeho budoucím myšlení a chování.

2.1 NA ŠKOLÁCH

2.1.1 Začátky

Tomáš Garrigue Masaryk se narodil 7. března 1850 v Hodoníně na jižní Moravě jako syn kočího a kuchařky. Matka, jménem Terezie Masaryková, rozená Kropáčková, byla německého původu a představovala nejdůležitější osobu v jeho raném dětství. Byla velice zbožná, proto vedla chlapce již od malička k náboženství. Již ona si začala všimnout jeho výjimečnosti, proto se rozhodla, že chce mít ze syna „pána“ a byla tím hnacím motorem v počátcích jeho studií.¹

O svém otci, Josefu Masarykovi, který byl původem Slovák, se Masaryk příliš nezmiňuje. Mohli bychom to přikládat okolnostem dané doby, kdy otcové byli většinou od rodin odříznutí a neustále na cestách. Avšak je možné, že Masaryk ke svému otci nechoval příliš velký respekt. V Čapkově² knize se o něm zmiňuje jako o nadaném, ale prostém muži. Situaci v rodině přesně vystihl on sám: „*Ve všech věcech rozhodovala matka, on se podroboval, i když jí odporoval.*“³

Značnou zajímavostí jsou spekulace o Masarykově pravém otci. Jedná se o legendu, kterou v nynější době vzkřísil německý historik Roland Hoffman. Mýtus vypráví, že pravým otcem Masaryka, by měl být jistý Nathan Redlich, syn židovského obchodníka s kůžemi. Tento mýtus nebyl nikdy potvrzen, ale jak trefně vystihuje Soubigou, „vyplul“ na povrch vždy, když bylo potřeba Masarykovi uškodit a pošpinit jeho pověst. Tato historka provázela Masaryka celý život, kdy musel čelit

1 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

2 Tamtéž, str. 11.

3 Tamtéž, str. 13.

obvinění z nadřezování židům, jelikož má židovský původ. Tato aféra byla proti němu použita například v aféře se židem Hilsnerem.⁴

Masaryk měl dva bratry, se kterými, dá se říci, měl dobrý vztah. I když, jak on sám uvádí: „*Bratři mně nebyli kamarády – šli jsme každý po svém.*“⁵ Masaryk nikdy ve svém životě neměl příliš přátel, a rozhodně nikdy stejného věku. Již v raném dětství měl v oblibě svět dospělých, rád je poslouchal a učil se novým věcem. Důležité v této kapitole je připomenout, že Masaryk neuměl česky. Jak jsem uvedla výše, jeho matka mluvila německy, otec slovensky, nebo se doma mluvilo moravským nářečím. Tato okolnost později částečně ovlivnila jeho působení v Praze. O čemž se zmíním později.⁶

První školní kroky následovaly na Hustopečskou reálku. Tu úspěšně absolvoval a bylo tedy na místě rozhodnout, co bude s Masarykem dál. Díky tíživé finanční situaci se rodiče rozhodli poslat syna do učení. Chtěli pro něj užitečné řemeslo, tudíž volba stanula na zámečnictví. Masaryk byl však velice nešťastný, bylo to jeho první odloučení od domova a především jej nudila monotónnost práce. Po třech týdnech utekl domů. Zajímavou historkou o této události je, že Masarykův pohár trpělivosti přetekl, když mu spolužáci rozkradli jeho knihy. To pro něj byla největší rána. Již v tak mladém věku, bylo mu tehdy 14 let, byla jeho největší vášní četba knih.⁷

Následovalo tedy učení kovářské. To se mu jevilo sympatičtější. Toto období je velice neobvyklé v kariéře budoucího filosofa. Naučil se zde úctě ke dřině obyčejných lidí a jisté solidaritě.⁸ V budoucnu se tento rys projevil právě v jeho ustavičné píli a tvrdé práci. Sám říkával: „*Jsem hrdý na to, že jsem býval dělníkem.*“⁹

Rozhodně je nezbytné v tomto oddíle zmínit katechetu Satoru, kterého v životopisech zmiňují všichni autoři.¹⁰ Pro někoho znamenal Sator duchovního vůdce¹¹, jiní ho líčí jako Masarykova mentora.¹² Zjednodušeně řečeno, Sator byl člověk, který jej nechal nahlédnout do světa knih, cizích jazyků, do světa poznání. Rozvinul jeho intelektuální život.

4 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

5 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 14.

6 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

7 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

8 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

9 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 37.

10 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

11 Tamtéž, Praha 2002.

12 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2002.

2.1.2 GYMNÁZIA

2.1.2.1 Brno

Další důležitou etapou bylo studium na gymnáziu v Brně. Masarykovi nastaly těžké časy, jelikož se od této chvíle musel postarat sám o sebe. Rodiče mu nebyli schopni zajistit pohodlný život. Aby zlepšil svoji finanční situaci, začal působit jako domácí učitel. „*Já jsem byl ve třídě primus, a proto jsem dostal doporučení za vychovatele do rodiny policejního direktora Le Monniera.*“¹³

Nyní se tedy dostáváme k další významné postavě jeho života. Direktor Le Monnier byl velice významný a vážený člověk. Masaryk se díky jeho mecenášství dostal do vyšších kruhů a také se mu otevřel nový svět poznání. Moderní svět filozofie, sociologie, umění. Něco dosud nepoznaného.¹⁴

Jak jsem zmínila na začátku, Masaryk byl nejdříve primusem. Později mu ale na známkách přestalo záležet. Nebyl spokojený se školským systémem, osnovy mu připadaly zatvrdlé a celkově ho učivo nenaplnovalo. Proto nejvíce času věnoval samostudiu. Byl to typický samouk, tím byl po celý svůj život. Největší vášní mu stále byly knihy, začal se učit jazyky, aby si své oblíbené autory mohl přečíst také v originálním znění. V průběhu svého života se naučil několik jazyků. Přibližně jich uměl devět.¹⁵ Od něj také pochází slavné úsloví: „*Kolik řečí znáš, tolikrát jsi člověkem.*“

V tomto období se také začíná profilovat další stránka jeho osobnosti. Objevily se znaky jeho buřičské povahy. Začal mít své názory, za kterými si byl vždy ochoten stát. Nikdy se je nebál dát najevo. Jeho první potyčka souvisí se studiem na gymnáziu v Brně, ze kterého byl nakonec vyloučen. Na gymnáziu začal být nespokojený s katolictvím. Toto náboženství jej přestávalo naplňovat a nenacházel v něm smysl. Vznikl tedy problém, že se ve škole nechtěl dostavit ke zpovědi.¹⁶ Dle jeho názoru šlo o lacinou vymyšlenost, kdy se člověk může chovat, jak chce, poté jít ke zpovědi a vše je napraveno.¹⁷ Své názory se rozhodl prezentovat před ředitelem gymnázia, došlo tak k potyčce. Mahler¹⁸ uvádí, že na ředitele vzal dokonce pohrabáč,

13 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 35.

14 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

15 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

16 Tamtéž, Praha 2002.

17 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

18 Tamtéž, str. 17.

a proto byl z gymnázia vyloučen. V Čapkových Hovorech¹⁹ se však sám Masaryk o této potyčce zmiňuje odlišně. Hovoří o své první lásce, kterou byl naprosto pohlcen, jež provozoval tajně. Avšak nic nezůstalo utajeno, Masaryk byl předvolán k řediteli školy a ten se nelichotivě vyjádřil o dané slečně, proto na něj vzal pohrabáč. Jelikož však i jiné prameny uvádí, že důvodem vyloučení ze školy byly rozpory ohledně náboženství, pravdu budeme hledat v první verzi příběhu.²⁰

V Brně na vlastní kůži poprvé poznává problémy mezi Čechy a Němci.²¹ Téma, které ovlivnilo jeho myšlení na dalších pár desítek let. Napětí mezi těmito dvěma skupinami se projevovalo různými střety se spolužáky. Začal poprvé vnímat nadřazenost Němců nad naším národem. Tato jeho etapa je označována jako rozvoj jeho národního uvědomění. „*Masaryk se citově považoval za Čecha a vytrvale se stavěl na stranu utlačovaných.*“²² Tento rys, jak později uvidíme, provázel celý jeho život.

2.1.2.2 Vídeň

Jak už jsem tedy zmínila, Masaryk byl z brněnského gymnázia vyloučen a díky jisté náhodě LeMonniera přeložili do Vídně. Jelikož byl se službami, které mu Masaryk poskytoval, spokojen, vzal je s sebou. Ve Vídni začal navštěvovat gymnázium. Zde se dostal do kruhu velice vzdělaných lidí a otevřel se mu opět nový, nepoznaný svět. Jeho spolužáci pro něj byli jedna velká neznámá, nikdy si s nimi nerozuměl, jak z důvodu věkového rozdílu, byl asi o pět let starší, tak díky tomu, že je inteligenčně převyšoval. Jako domácí profesor se začal scházet s lidmi, díky nimž mohl debatovat o svých láskách: knihách, umění, filozofii. Díky LeMonnierovi nikdy netrpěl nouzí, získal úžasnou schopnost žít ve dvou světech. Kdy na jedné straně zažil chudobu a na druhé naprostý přepych a život panstva, který ho obklopoval zde ve Vídni. V budoucnu dokázal komunikovat na úrovni s pány, ale zároveň si získat přízeň dělnictva, jež v něm vidělo svůj vzor a spásu.²³

„*Pro svoji existenci si odvodil, že se nenechá pohlit ani nuzotou ani bohatstvím – nehnal se za majetkem, nezboštil peníze - „peníze vždycky budou.*“²⁴

19 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

20 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

21 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

22 Tamtéž, str. 16.

23 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

24 Tamtéž, str. 19.

Ve Vídni bez větších problémů roku 1872 odmaturoval. Soubigou²⁵ dokládá i jeho maturitní vysvědčení, které zde přikládám jako přílohu jenom pro obraznost, že i přes veškeré jeho osobní zájmy nedopadla maturita nejhůře. Říjen téhož roku byl ve znamení nástupu na Vídeňskou univerzitu.

2.1.3 UNIVERZITÁNEM

Masarykovým původním plánem bylo stát se filologem. Od této myšlenky brzy upustil a začal navštěvovat přednášky z filozofie. V Čapkových Hovorech uvádí: „*Za mých studentských let měl na mne největší vliv jako učitel a člověk filozof Franz Brentano.*“²⁶ Díky němu objevil své oblíbence z klasické antické filozofie. Mistry Sokrata, Platóna a Aristotela. Masaryk si zvláště oblíbil Platóna, kterému také později věnoval svoji disertační práci s názvem „*Podstata duše u Platóna*“. Soubigou²⁷ ji pojmenovává jako „*Povaha duše u Platóna.*“ Masaryk objevil taje filozofie. Zrodilo se pravděpodobně jeho základní životní krédo: „*Nic není velké, co není pravdivé. Vědění je moc. Pravdou k právu.*“ Tyto tři věty tvořily základní pilíře jeho myšlení a činů. Franz Brentano později se svými dvěma kolegy profesorem Zimmermannem a profesorem Gompertzem, jejichž přednášky Masaryk také navštěvoval, tvořil komisi, která udělila Masarykovi doktorantský titul. V tomto období ho zasáhly dvě ztráty. Tou první byla smrt bratra, která byla následována smrtí jeho mecenáše, policejního direktora LeMonniera. Masaryk byl však „muž činu“ a začal působit jako domácí učitel u dalšího vysoce postaveného úředníka, ředitele anglosaské banky, Schlesingera.²⁸

Masarykovi zbýval, i přes značně náročné studium, dostatek volného času pro jeho vědecké aktivity. Stal se členem Akademického spolku, který sdružoval českou inteligenci ve Vídni, kde později působil jako předseda. Začal také organizovat přednášky členů Akademického spolku pro české dělníky v jedné z vídeňských čtvrtí.²⁹ Rozvíjel dál svou znalost jazyků. Vídeňskou univerzitu ukončil 10. 3. 1876 doktorátem z filozofie. Následoval roční pobyt na Lipské univerzitě, jenž sponzoroval Schlesinger. Zde se mu osudným stalo setkání s mladou Američankou.

25 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

26 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 54.

27 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

28 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk – Známý i neznámý*, Praha 2005.

29 HERBEN, Jan. *Chudý chlapec, který se proslavil. Životopis prezidenta osvoboditele T. G. Masaryka*, Praha 1990.

2.1.3.1 Lipsko

Žádný z autorů se podrobněji nerozepisuje o tom, co bylo účelem jeho cesty do Lipska. Jednalo se pravděpodobně o rozšiřující studijní cestu. „*Masarykův pobyt na univerzitě v Lipsku svědčí o jeho snaze po zdokonalování a o neúnavné zvědavosti, o touze intelektuálně se vzdělávat nebo i zpochybňovat to, čeho nabyl za vídeňských studií.*“³⁰

Většina životopisců se však zaměřila na jeden aspekt, a to bylo setkání Masaryka s jeho budoucí manželkou. Charlotta Garrigue byla žena nesmírných kvalit, jež Masaryka na první pohled okouzly. Jejich sblížení pravděpodobně proběhlo díky četbě knihy „*O poddanství žen*“ Johna Stuarta Milla.³¹

Masaryk byl Charlottou nesmírně okouzlen. V Lipsku proběhly zasnuby a Masaryk později podnikl svoji první cestu do Ameriky. Zde 15. března 1878 uzavírá v New Yorku sňatek se Charlottou Garrigue a její příjmení připojuje ke svému.³² Od té doby tedy Tomáš Garrigue Masaryk.

Před odjezdem však ještě předložil ke zhodnocení svoji habilitační práci „*O principech sociologie.*“, v níž byla obsažena celá studia o sebevraždě, pojatá jako sociální problém. Práce byla zamítnuta, protože téma nebylo dostatečně filosoficky zaměřeno. Po návratu ho čekalo překvapení, že mu docentský titul nebyl udělen. Rozhodl se svoji práci přeformulovat a přednesl novou verzi s názvem „*Sebevražda jako hromadný společenský jev moderní civilizace*“ s níž roku 1879 úspěšně habilitoval.³³ Jeho dílo bylo novátorské, jelikož do té doby byl problém sebevraždy nahlížen pouze z psychologického či lékařského hlediska. Novátorství spočívalo v tom, že Masaryk viděl problém sebevraždy ve ztrátě náboženského cítění. Lidé ztratili víru v Boha, proto narostl počet sebevražd. Soubigou³⁴ upozorňuje na to, že tato práce posloužila jako inspirace o dvacet let později slavnému zakladateli moderní sociologie Émilu Durkheimovi. Masaryk sám považoval toto dílo za nejzdařilejší. „*Tou knihou jsem řekl, že život bez víry ztrácí jistotu a sílu; tím jsem vlastně řekl všechno.*“³⁵ Po zisku docentury začal působit jako univerzitní profesor.³⁶

30 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002 str. 41.

31 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

32 LOUŽEK, Marek. *Českoslovenští a čeští prezidenti*, Praha 2002.

33 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

34 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

35 Tamtéž, str. 51.

36 Tamtéž, Praha 2002.

2.2 PROFESORSKÁ LÉTA

Masaryk byl tedy na začátku 80. let čerstvým doktorantem a čerstvým novomanželem. Mnoho lidí z jeho rodné vesnice si myslelo, že sňatkem s Američankou přišel k velkému bohatství. Opak byl pravdou. Po dokončení studií mu nastaly těžké časy. Dostal místo privatzdocenta³⁷ na Vídeňské univerzitě.³⁸

2.2.1 Praha

Privatzdocent, neboli soukromý docent, nedostával žádný plat. Masaryk s Charlottou žili pouze z příležitostných výdělků, jež měl z doučování bohatých synků a dcerek. Obrat nadešel v roce 1882, kdy přišlo pozvání do Prahy. Dostal nabídku na místo „mimořádného profesora“.

Na místě je zasadit jeho příchod do kontextu doby. Machovec³⁹ ve své knize vyzdvihl základní rysy, které panovaly na pražské univerzitě. Setkat jsme se mohli s maloměšťáctvím, přílišným lpěním na autoritách, úzkoprsým vlastenčením či úslužností habsburské monarchii. Tohoto prostředí se Masaryk obával, další jeho obavy byly podpořené tím, že to byla teprve jeho druhá návštěva Prahy⁴⁰, a jak jsem se již zmiňovala, neuměl pořádně česky, jelikož zatím studoval a publikoval v němčině. Nabídku však přijal a chopil se povolání profesora. Povolání, které Masaryk nikdy dělat nechtěl a jež ho, jak nepokrytě přiznával, ničím vědecky nenaplňovalo. Neměl rád věci, které ho zdržovaly od jeho vědecké činnosti. Proto jeho pojetí profesorského povolání bylo novátorské, reformátorské. Známo je, že Masaryk nikdy neměl rád přednášení, vždy raději diskutoval.⁴¹

Pro studenty byl spíše druhem společníka, se kterým mohli debatovat o problémech doby, o podstatě filozofie, chtěl vždy slyšet jejich názor, nesnažil se je přesvědčovat o své pravdě. Jak se můžeme dočíst v Čapkových Hovorech⁴², nechtěl přednášet něco, co už bylo řečeno, ale zajímal se o názory svých žáků, chtěl řešit současné problémy.

37 Privatzdocent, neboli soukromý docent.

38 POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 2*, Praha 2000 - .

39 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

40 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

41 SKILLING, H. Gordon, *Proti proudu T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

42 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

Mnoho životopisců ho srovnává se Sokratem a sokratovskou metodou.⁴³ Tento přístup mu pravděpodobně vysloužil velký obdiv u studentů. Vzhlíželi k němu s velkou úctou. Zajímavé také bylo, že se svými studenty se scházel i mimo prostory univerzity. Jediné co nebylo studentům právě vhod, byla jeho přílišná snaha studenty moralizovat. Odrazoval je od alkoholismu, prostituce, hýření penězi. Nabádal je k pilné četbě a střídmemu životu. To však pramenilo pouze z jeho přirozenosti a touhy po lepším světě a výchově nové inteligence. Dále pak také, že jeho přednášky byly velice rozsáhlé, obsahovaly spoustu nastíněných myšlenek, ale nebyl v nich ucelený závěr.⁴⁴

Avšak, i když se u studentů těšil přízni, u jeho kolegů tomu tak nebylo. Masaryk na univerzitě nebyl příliš šťastný. Netěšily ho zdejší poměry, jež byly založeny na zkoznatělem obdivu k autoritám starých profesorů, kteří nebyli přístupní novým názorům a novým tématům. Tito profesori nebyli schopni vyrovnat se s jiným pojetím studia a výuky, které propagoval Masaryk. Nechovali k němu žádnou úctu, báli se, že by mohl ohrozit jejich postavení, ale tento jev je přičítán skutečnosti, že pouze neporozuměli jeho myšlenkám.⁴⁵

Díky poměrům na univerzitě a v českém školství všeobecně, se u něj začaly objevovat první myšlenky o reformě školství a české vědy. Za pokrok považoval vymanění se z německé nadřazenosti, kdy většina české inteligence, která sice odmítala poněmčování a utlačování od Němců, tak však vycházela z jejich učení a kultury. Otázka českého školství se také později stala jeho poslaneckým programem při účasti v rakouském parlamentu. Šlo mu především o to, aby studenti nebyli tolik závislí na svých profesorech, kteří, jak předesílám výše, nebyli přístupní novým myšlenkám a dogmaticky lpěli na starých zásadách. Problém viděl v nedostatku dobrých českých knih a také v absenci odborně kritického vědeckého periodika, které by přineslo na daná témata doby nový pohled. Chtěl učinit vědu a filozofii přístupnou široké veřejnosti.⁴⁶

S první veřejnou kritikou své osobnosti se setkal právě v této době. Jak je již známo, finančně na tom nebyl nejlépe.

Avšak díky nemilým náhodám, kdy si jeho bývalý student vzal život a odkázal mu

43 Výchovný a vzdělávací postup, kde pomocí správně pokládaných otázek má být student přiveden k novému poznání.

44 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

45 Tamtéž, Praha 1995.

46 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

peníze, přibližně 60 tisíc zlatých, což byla v té době významná částka, se Masarykova finanční situace zlepšila.

Tato skutečnost zvedla vlnu nevole a Masaryk byl obviněn z podporování sebevraždy. Peníze prý získal právě z tohoto důvodu. Dané přesvědčení vyplývalo z nepochopení jeho habilitační práce. Nicméně tyto peníze pomohly Masarykovi splatit dluhy a založit vědecko - kritickou revue Athenaeum. Masaryk chtěl sdružovat v tomto časopise vědecké odborníky z různých oborů a přinášet tak vědecké veřejnosti kritický pohled. Začal také pracovat na naučném slovníku a všeobecné encyklopedii ve spolupráci s Ottovým nakladatelstvím.⁴⁷

Zasáhla ho vlna spokojenosti, opět se mohl věnovat své oblíbené vědecké činnosti. Tato euforie neměla dlouhé trvání. Nastal zlom v jeho životě, jenž nikdo, ani Masaryk, neočekával. Tímto mezníkem byl Boj o Rukopisy. Z počátku nevinný spor, který přerostl v politickou a mediální „štvanici“ vůči jeho osobě.⁴⁸

2.2.2 Boj o Rukopisy

Rukopisy, nalezené v roce 1817, celým názvem Rukopis královedvorský a Rukopis zelenohorský, zkráceně RKZ, podporovaly představu českého národa, že naše kultura a jazyk byli stejně hodnotné, jako ty německé. Nalezeny byly v době největšího útlaku, habsburské nadvlády, kdy český národ potřeboval povzbuzení. Česká tvorba po Bílé hoře upadla v zapomnění a do fáze stagnace. Proto byly tak bezmezně obdivovány, vycházeli z nich naši nejslavnější umělci, jako např. Božena Němcová, Mikoláš Aleš či Josef Mánes, Jan Neruda, v jejich pravost věřil i František Palacký. Jako první se proti nim vyslovil Josef Dobrovský a za padělatele označil Václava Hanku, jenž byl českým jazykovědcem. Dobrovského argumenty však nikdo nebral vážně, a byl označen za „...nevlastence, odrodilce, který pomlouvá slávu praotců...“.⁴⁹ Než stihl prokázat pravdu, zemřel.⁵⁰

Vlnu pochybností RKZ vzbudily u dalšího významného českého jazykovědce, tím byl Jan Gebauer. Ten na základě dostupných studií začal pochybovat o pravosti rukopisů a rozhodl se dokázat pravdu české vědecké veřejnosti.

Obrátil se proto na svého přítele Kvíčalu, což byl profesor na pražské univerzitě, filolog a hlavní redaktor Filologických listů, se žádostí, aby uveřejnil jeho článek.

47 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*. Praha 2005.

48 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

49 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990 str. 138.

50 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

Kvíčala, ačkoliv jeho nadšení pro věc podporoval, nechtěl, aby článek vyšel ve Filologických listech, proto ho odkázal na Masaryka.⁵¹

Jak uvádí Čapek⁵², sám Masaryk nechtěl být součástí těchto sporů. Nebyl tou hlavní postavou, která celý boj rozpoutala, i když je mu tato role stále připisována. Jelikož si však vážil profesora Gebauera, a díky svému postoji hledat vždy pravdu, nemohl jeho žádost odmítnout. Sám Masaryk byl totiž přesvědčen o jejich nepravosti.

Když vyšel Gebauerův článek, zvedla se obrovská vlna nevole. V čele obhájců rukopisů stál profesor Martin Hattala. Gebauer a Masaryk se snažili o boj čistě na akademické půdě. Masaryk přerušil veškerou svoji vědeckou činnost a pustil se do podrobného bádání, zkoumal RKZ z hlediska jazykového, historického, kdy se k němu připojili většinou mladí odborníci a pomohli mu ve zkoumání.⁵³

Vedla ho jeho touha po poznání pravdy. Hlásal: „*Češ' národa vyžaduje obhájení respektive poznání pravdy, nic více, a větší jest' mravnost, a zmužilost' uznávající omyl, nežli obhajování omylu, jež třeba celý národ sdílí...*“⁵⁴ Nedokázal pochopit fakt, proč by český národ měl lpět a uctívat lež. Bylo to proti jeho morálnímu přesvědčení. Ten, který se vstoupení do bojů bránil, byl nakonec „*dynamickým duchem celého boje, jeho metodologickým usměrňovatelem a organizátorem.*“⁵⁵

Podrobné a usilovné bádání nakonec přineslo ovoce a odpůrci získávali trumfy, kdy se jim podařilo dokázat některé historické nesrovnalosti, události, které se stát nemohly, jazykové nepravidelnosti atp.⁵⁶ Druhá strana, strana zastánců, však dogmaticky lpěla na uctívání a bezpodmínečné víře v RKZ a vystoupení Gebauera Masaryka je nesmírně popudilo. Komunikovat na stejné rovině s nimi však odmítli, to jest rovině akademické, a přenesli spor do politiky a veřejnosti. Což jako problém celého sporu vidí ve své publikaci např. Skilling.⁵⁷

Rozpoutala se štvance proti Masarykovi, který byl označen za zrádce a nepřítele českého národa. Zastánci RKZ, jež neměli věcné argumenty, se jej jednoduše snažili očernit osobními útoky, argumentovali mýty, jako např. o tom, že byl Masaryk Žid,

51 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990.

52 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

53 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1992.

54 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990, str. 143.

55 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990 str. 149.

56 POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 2*, Praha 2000 - .

57 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

zastánce „národní sebevraždy“, osoba, která neuměla pořádně česky, pravděpodobně podplacená od Němců, jež ničí českou národní památku.⁵⁸

Masaryk nesl celou aféru statečně, bez většího odporu na sebe vzal roli mučedníka, avšak nejvíce jej trápila stagnace vlastní vědecké činnosti. V celém sporu mu šlo především o to, aby byla nalezena pravda, neměl problém s nenávisť lidí, kteří na něj na ulicích plivali, pokřikovali, stejně tak jako na jiné odpůrce RKZ. Profesor Jan Kvíčala, paradoxně ten, který dovedl Gebauera k Masarykovi a sliboval jim podporu, vedl univerzitní komisi, jež zrušila a odložila Masarykovo jmenování řádným profesorem. Tím se stal až 1. ledna 1897, tedy patnáct let po svém příjezdu do Prahy.⁵⁹

Dalším důsledkem bojů bylo přerušení práce na encyklopedickém slovníku a Jan Otta přestal vydávat měsíčník Athenaeum. Masaryk jej musel začít vydávat na své vlastní náklady. Ke sporům se přestal vyjadřovat až v roce 1891. Za pravdu mu však bylo dáno až v 60. letech 20. století, kdy byla pravost rukopisů, na základě chemických rozborů, vyvrácena. Rozhodující byly dva aspekty, které si Masaryk ze sporů odnesl. Potvrdila se mu skutečnost, že staří čeští profesori jsou ochotni klamat sami sebe i lid bez ohledu na vědecká fakta. Poprvé si také pohrával s myšlenkou zmizet ze scény a odjet do Ameriky. Nakonec Charlotta stála za finálním rozhodnutím zde zůstat.⁶⁰

Co bylo ale důležitější, celá tato aféra donutila Masaryka vstoupit na politickou scénu. Čili ne na akademické půdě, kde bylo těžké čelit tamějším poměrům, ale zde, na scéně politické, viděl možnost pokroku a změny. Nastala nová éra jeho života, a to období politického působení.⁶¹

Jeho nástup na politickou scénu souvisel také s faktorem, že se z Masaryka po mnoha letech stala veřejně známá a mnohými uznávaná osobnost. I když ho jeho odpůrci považovali za nepohodlného kritika, veřejnost mu určitou dobu nemohla přijít „na jméno“, pro mnohé odborníky z vědeckých kruhů byl fenoménem, který dokázal rozvířít stojaté vody české vědy a vdechnout jí tak nový náboj.

58 Tamtéž, Praha 1995.

59 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

60 POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 2*, Praha 2000 - .

61 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

2.3 Zhodnocení

Pohled na Masarykovu osobnost v tomto období je kontinuální u všech autorů. Ať už Čapek, Mahler, Soubigou, Opat či Houška nahlíží na tuto etapu stejně. Vyzdvihují především roli Masarykových blízkých, kteří svým vlivem napomohli utvořit Masarykovu osobnost v průběhu dětství a mladých let. Především to byla jeho matka, katecheta Satora, LeMonnier, Schlesinger či filozof Brentano. Každý mu věnoval kousek ze sebe, otevřel Masarykovi dveře do světa nepoznaného. Od náboženství, přes život vídeňské smetánky až po filozofii. Z každého si Masaryk odnesl ty nejlepší hodnoty pro svůj život. Těmto hodnotám už zůstal navždy věrný.

V čem spočívala fenomenálnost jeho osoby v této životní etapě? Jednalo se především o to, že již tak mladého jej hluboce zajímal okolní svět, nechtěl si nechat život jen tak proklouznout mezi prsty. K tomuto poznání sloužily knihy, jež Masaryk miloval. Věděl, jak je nutné umět cizí jazyky, to byl první krok k poznání veškerého světa. Začal si velice pozorně všimnout aktuálních problémů, jež dokázal analyzovat a snažil se na ně reagovat. Poprvé na školách si všiml rostoucí nevraživosti mezi Čechy a Němci, i když se jednalo pouze o dětské šarvátky, věděl, že v tom tkví mnohem větší problém. Již jako šestnácti letý si začal uvědomovat svoje češství.

Hlavní roli v tomto období se hrála jeho profesorská kariéra. Díky ní se zapsal do širšího podvědomí. Masaryk rozbíjel konvence, poskytl studentům jiný pohled na studium, chtěl znát jejich názor a o něm s nimi debatovat. Masaryk se studenty jednal jako se sobě rovnými. Dále se do podvědomí veřejnosti zapsal jako útočný a neoblomný kritik. Tato role mu popularitu nepřinesla. Masaryk se ale nikdy nevzdal a byl ochoten bojovat za pravdu, ať už následky byly jakékoliv. Pravda a morálka, dvě hodnoty, jež v Masarykově pozdějším životě plnily nejdůležitější funkci.

3. VRCHOLNÉ OBDOBÍ (léta 1890 – 1918)

Následující kapitola je věnována, dle mnohých autorů, Masarykově nejvýznamnějšímu období. Jedná se o éru jeho nejplodnější tvůrčí činnosti, největších zápasů a uzrání myšlenky ohledně vzniku samostatného československého státu. V následujících stránkách se budu věnovat nejprve hlavním idejím obsažených v dílech *Česká otázka* a *Moderní člověk a náboženství*, jež jsou důležité pro pochopení Masarykovy činnosti v daném období. Dále se zaměřím na Masarykovu účast v politice, kdy se rozhodl z teoretické činnosti přejít na činnost aktivní. Poukážu na Masarykův profil, kdy se jevil jako nepohodlný kritik Rakousko-Uherské monarchie, neúnavný obhájce pravdy a bojovník za změnu. V kapitole se zaměřuji na Masarykovu intervenci v různých aférách: Hilsneriáda, proces s 308 katechety, Záhřebský proces. Ty jsou důkazem Masarykovy vytrvalosti, drobné práce a morální síly. A především směřovaly ke svému vyvrcholení v největším zápase, který po nich následoval. V neposlední řadě se věnuji Masarykově postoji za první světové války. Nejdůležitější etapě z hlediska vzniku samostatného Československého státu. Vykresluji Masarykovy kroky, které podnikl v této otázce. Jednalo se především o propagační, mentorskou a diplomatickou činnost, jež přinesla kýžené ovoce. Závěr je opět věnován celkovému shrnutí kapitoly.

3.1 ČESKÁ OTÁZKA, MODERNÍ ČLOVĚK A NÁBOŽENSTVÍ

Než přikročím k samotnému popisu tohoto období Masarykova života, uvedu zde dvě nejdůležitější díla, která vznikla právě v devadesátých letech. Jejich, alespoň stručný rozbor je určitě na místě. Tato díla jsou důležitá pro pochopení jeho osobnosti a kroků⁶², které uskutečnil. *Česká otázka* a *Moderní člověk a náboženství* vyšly sice až po první zkušenosti Masaryka s politickou činností, avšak tato zkušenost jej dovedla k sepsání oněch publikací. Obsahují především základní myšlenky a požadavky na politiku, náboženství a věnují se krizi moderního člověka. Díla jsou provázena jeho hlavní myšlenkou, čímž byla humanitní idea.

62 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

3.1.1 Moderní člověk a náboženství

Nejprve bych začala knihou *Moderní člověk a náboženství*. Kniha v sobě zahrnuje ideje jeho prvotiny, jež se dostala do podvědomí širší veřejnosti. Tou byla jeho habilitační práce *Sebevražda jako masový sociální jev přítomnosti*. Právě na analýze sebevražednosti a nalezení základních problémů, proč je v této době vyšší, než kdy dříve, ukázal problém moderní doby a moderního člověka. Milan Machovec⁶³ považuje tuto knihu za nejvýznamnější dílo, které Masaryk napsal. Věnuje jí celou kapitolu své knihy.

Masaryk a náboženství, jedna z mnoha záhad jeho života. I když vyrůstal v přísně katolickém prostředí, katolicismu se zřekl, a přešel k protestantismu. Náboženství bylo však nejdůležitější kapitolou jeho života, avšak uchopil ho jinak, než tomu bylo doposud. Právě nové pojetí se setkalo s nepochopením. Pro Masaryka bylo náboženství vysoce individuální záležitostí, ale na druhé straně praktickou věcí, která zasahovala do veřejného života.⁶⁴

Proč jsem však zařadila intermezzo ohledně vysvětlení jeho pojetí náboženství? Vysvětlení je jednoduché. Otázka náboženství a přístupu k němu je zásadním problémem, který způsobuje masový jev, jakým je sebevražda. Právě ztráta náboženství, míra jeho institucionalizace, způsobila krizi moderního člověka. Ten se odvrátil od správných zásad, které v sobě náboženství nese. Nemá již cíl, ke kterému by mohl směřovat. „*Moderní člověk ztrácí svůj jednotný světový názor náboženský: tato ztráta znamená intelektuální a mravní rozháranost a anarchii*“⁶⁵ Moderní doba nám sice dala vědu, filosofii, velké ideály, v nich však člověk nenachází štěstí. Jelikož k ničemu nesměruje, nemá žádné cíle, ke kterým by se obracel.⁶⁶

V této knize můžeme pochopit základní Masarykův postoj k životu a k náboženství. Lékem na moderní krizi člověka je právě náboženství. Paradoxně tento člověk byl označován za ateistu. Uvedený názor na jeho osobu vyplývá z nepochopení jeho myšlení. Přesně tato kniha dokazuje pravý opak, on věřil, ale věřil jinak, než jak bylo dáno konvencí. Jeho základním měřítkem byla láska

63 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

64 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

65 MASARYK, Tomáš. *Moderní člověk a náboženství*, Praha 1934, str. 35.

66 Tamtéž, Praha 1934.

k bližnímu a schopnost proniknout do podstaty věcí. Podle Machovce⁶⁷, kdo chce pochopit Masaryka, musí začít tímto spisem.

Náboženství, neboli spíše správná víra v jeho pojetí, byla především víra v morální zásady a v to, že každý člověk je napravitelný a vždy se může vydat na správnou cestu.

V této knize narážíme na Masarykův první pokus uceleně představit své základní myšlenky a přinejmenším se nám také otevírá cesta k pochopení jeho jednání, jak v rámci jeho profesorské činnosti, tak té politické a prezidentské především.⁶⁸

3.1.2 Česká otázka

Další knihou je *Česká otázka*. Ta vyšla v roce 1895, rok před knihou *Moderní člověk a náboženství*. *Česká otázka*⁶⁹ je dílo, které je zejména důležité z hlediska položení základů československého státu. Tato kniha je jedna z nejkontroverznějších, které Masaryk publikoval. Myšlenky v ní obsažené totiž vyvolaly dodnes přetrvávající spor o *smysl českých dějin*. Ten se rozhořel především mezi Masarykem a historikem Pekařem⁷⁰. Pekař a jiní odmítli uznat Masarykovo kontinuální pojetí dějin, jež měly vycházet z husitství, reformace, přes národní obrození až do současnosti. Především kritizují Masarykovo vytvoření prvotní ideje, jež pak aplikuje na jednotlivé historické události a dle ní řídí souběh událostí. Tímto spojujícím prvkem byla právě idea humanity a demokratičnost.⁷¹

Masaryk tedy v *České otázce* zdůvodňoval, proč ideály viděl v době husitství, Palackém, Havlíčkovi, v něm především. A co je problémem dnešního českého národa, politiky, žurnalistiky. Základní problém viděl v přílišném historicismu a tradicionalismu. Lidé se nevymanili ze spárů minulosti. Neustále se dovolávali velkých jmen, žili v představě, že minulost a kulturní dědictví, které český národ měl, mu pomůže vyřešit momentální problémy.⁷² To byla, dle Masaryka⁷³, ta největší chyba. Lidé se nesnažili řešit přítomnost. Ta jim unikala mezi prsty. Jemu minulost sloužila proto, aby si z ní vzal poučení pro přítomnost. Avšak nikoliv, aby její pomocí přítomnost řešil. Jelikož přílišné lpění na minulosti neznamenal žádný progres.

67 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

68 Tamtéž, Praha 2000.

69 MASARYK, Tomáš. *Česká otázka*, Praha 1969.

70 POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 3*, Praha 2000 - .

71 Tamtéž, Praha 2000 - .

72 MASARYK, Tomáš. *Česká otázka*, Praha 1969.

73 Tamtéž, Praha 1969.

Vývoj dějin viděl kontinuálně.⁷⁴ Největší význam přikládal husitské reformaci, ze které se dle něj inspirovali tvůrci národního obrození.

To, že obrozenci čerpali z německé filozofie a kultury, bral pouze jakousi dějinnou půjčku. Kdy husitská reformace pomohla obohatit i německou stranu. Díky této kontinuitě, vlastní vývoj českého národa v autonomii, je nutnou historickou konsekvencí.

Samozřejmě rozbor České otázky jde mnohem hlouběji a popis výše je velice zjednodušený. Pro tuto práci však dostačující. Poslouží k pochopení Masarykových kroků ohledně vzniku samostatného státu, které touto knihou dostaly formální charakter.

3.2 PRVNÍ ZKUŠENOSTI

3.2.1 Politika poprvé

Předchozí kapitolu jsem ukončila Masarykovou účastí v Bojích o Rukopisy, která ho donutila k jedné velké životní změně. Rozhodl se aktivně vstoupit na politickou scénu. Politická situace té doby nebyla příliš jednoduchá. Největší vliv zde měly Národní strana svobodomyslná, tzv. mladočeši v čele s Juliem Grégrem a Národní strana, tzv. staročeši v čele s Františkem Riegrem. Obě dvě byly v neustálém konfliktu. Staročeši byli spíše konzervativního zaměření, lpěli na velkých jménech minulosti a bránili se jakémukoli pokroku či změnám. Na druhé straně mladočeši razili radikálnější a liberálnější politiku. Proto mezi nimi nutně muselo docházet k rozporům. Masaryk, v době kdy se rozhodl vstoupit do politiky, čelil těžkému dilema. Neměl dostatečně připravený politický program ani dostatek posil na to, aby utvořil vlastní politickou stranu, proto se musel smířit s jediným východiskem, a to připojit se k jedné, již existující straně. Spolu s ním se do tohoto boje ještě vydali Josef Kaizl⁷⁵ a Karel Kramář, prvotně obdivovatel Masaryka a později jeden z jeho největších kritiků.⁷⁶

„Politiku, jako všechno co děláme, nutno podřizovat zákonům mravním.“⁷⁷

Nepolitická politika, to byl Masarykův program. Tvorba sociální politiky, která by byla více přístupná lidem. Zastáncem drobné práce a postupné reformace. Politika

⁷⁴ Tamtéž, Praha 1969.

⁷⁵ Josef Kaizl byl původně členem staročešů, avšak díky vnitřním rozporům ze strany vystoupil.

⁷⁶ POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 3*, Praha 2000 - .

⁷⁷ ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

měla být v úzkém spojení s morálkou, filosofií, náboženstvím a v neposlední řadě s vědou.⁷⁸

Především se mu jednalo o demokratizaci politiky. Velký problém, stejně tak jako u literatury, či vědy, tkvěl v nedostatku fundovaných odborníků. Nepřítomnost odborného politického periodika taktéž nenechávala Masaryka klidného. Pro svůj program zvolil název realismus. Masaryk bral realismus spíše jako nový směr ve vědě, který však aplikoval na politiku.⁷⁹ Aby dostal svým zásadám, jako odborné periodikum, které mělo zastupovat realismus, si zvolil časopis Čas. Šéfredaktorem Času byl Masarykův přítel Jan Herben⁸⁰. Ten později napsal jeden ze životopisů, který nese název *Chudý chlapec, který se proslavil. Život prezidenta osvoboditele T. G. Masaryka*.⁸¹

Veškerou svoji kritiku z půdy univerzitní přenesl na půdu politickou. Zneklidňovalo jej, v jakém stavu se nachází. Všudypřítomná krize byla do očí bijící. Proto hlásal reformaci. Snažil se náboženství, tedy mravní zásady, spojit s politikou. Což bylo do té doby nevídané. Jeho plánem bylo, aby česká politika pro vídeňskou vládu nebyla pouhou loutkou, získala si renomé a mohla rozhodovat rovnoprávně o vlastních otázkách a problémech.⁸²

Jednání nejprve probíhala se staročechy. Jejich jednání nabrala pozitivní směr. Opat⁸³ uvádí, že si Rieger Masaryka, i přes jejich dřívější spory, zejména v rukopisné otázce, velice vážil. Viděl v něm budoucnost pro český národ. Když však Masaryk vznesl na Riegra jisté požadavky, např. ohledně urovnání sporu na univerzitě, také vznesl dosti odvážný požadavek, kdy se snažil odstranit profesora Kvíčalu z poslaneckého klubu, jednání mezi nimi skončila na mrtvém bodě.⁸⁴

Nezbylo mu nic jiného, než se obrátit na mladočechy. S těmi už jednání dospělo k pozitivnímu výsledku a Masaryk se tak mohl připojit k jejich straně. Vznikl nový koncept Národní strany svobodomyšlné s programem realismu. Začalo pro něj období přechodu od teorie a studia k praktické činnosti.⁸⁵

78 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

79 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

80 Jan Herben byl český politik, novinář, spisovatel a historik.

81 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990.

82 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha, 2005.

83 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha 1990.

84 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

85 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

Na základě vlastních představ o tom, jak by měla být politika vedena a prováděna, měl snahu přetvořit stranu mladočeskou k obrazu svému.

Z počátku nebylo jeho úmyslem vytvářet vlastní politickou stranu. Doufal a věřil, že nastane obroda uvnitř již existující.⁸⁶

Kritizoval především mladočeský liberalismus, který považoval za překonaný. Neztotožňoval se také s jejich radikalismem. On sám kázal drobnou a postupnou práci, mladočeši byli přesně jiného ražení.⁸⁷

Největší výtku směřoval k mladočeskému programu, který byl dle něj naprosto neuspořádaný. Vytýkal jim pouhé kritizování staročeků a jejich vlastní pasivitu ohledně určitého pokroku.⁸⁸ Masaryk byl zastáncem mírné politiky. Ta spočívala v jeho přesvědčení, že by se měly s Rakousko-Uherskou monarchií udržovat dobré vztahy, jelikož věřil v osamostatnění národa v rámci monarchie. Důležité pro něj byly také diplomatické vztahy s Německem. Napětí by vyvolalo zbytečné problémy. A jak známo, Masaryk byl odpůrcem revolucionismu a radikalismu. Což byl přesný postoj mladočeků, kteří lpěli na rychlém pokroku. Masaryk jako zastánce drobné a vytrvalé práce s tímto přístupem nemohl souhlasit.⁸⁹

Do Vídeňského parlamentu tedy vstoupil s požadavky na rovnoprávnost české politiky, vůči té vídeňské, reformaci školství, požadavek rovného práva pro všechny, odstranění diskriminace, rozvoj vědy atp. Jeho vystoupení neslavilo příliš velký úspěch.⁹⁰ Mimo to, se také začaly prohlubovat spory mezi ním a vedoucím mladočeské strany Juliem Grégrem. Útočili na sebe prostřednictvím tisku a jejich spory nebraly konce.⁹¹

Masaryk se v mladočeské straně začal cítit velice nepohodlně. Realisté se snažili vydobýt rovnoprávné postavení v rámci mladočeské strany. Ti byli radikálně proti tomu, aby se realismus začal projektovat jako politický program, se kterým by oni museli souhlasit. Masaryk začal uvažovat o jiné alternativě. Tou pro něj v danou chvíli byla sociální demokracie.⁹²

Masarykovi se také začali oddalovat jeho spolupracovníci Kramář a Kaizl. Neviděli rádi jeho inklinaci k sociální demokracii. Kaizl se začal programově

86 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

87 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

88 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

89 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

90 OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1892)*, Praha 1990.

91 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

92 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

vzdalovat realismu a spíše inklinoval k mladočechům.

Kramář byl, dle Masaryka, poblouzněn nevhodnou láskou k Rusku a začal propagovat panslavismus neboli ideu jednoty slovanských národů.⁹³

Masaryk již tenkrát nebyl velikým příznivcem Ruska. Zemi velice dobře znal, proto jeho úsudek byl založen na vlastních zkušenostech. V té době neexistoval nikdo, kdo by oplýval takovými znalostmi ohledně carského Ruska. Masaryk podnikl do Ruska několik cest a setkal se, se spisovatelem Tolstym, kterého nesmírně obdivoval, ale při jejich osobním setkání došlo mezi nimi k rozporu. Masaryk totiž nesouhlasil s Tolstého přesvědčením o naprostém neodporování zlu. I když byl zastáncem reformace, revoluce a použití násilí pro něj nebylo tabu. Přesvědčen byl o tom, že zlo má být použito pouze v nejkrajnějších záležitostech, např. při ochraně vlastního národa. „*Proti násilí je možno a nutno se bránit.*“⁹⁴ Absolutně proti mysli mu byl carský absolutismus. S takovýmto systémem se nehodlal smířit ani ztotožnit.

95

Tato zmínka o Rusku byla jenom lehkým odbočením od první politické zkušenosti Masaryka, nastiňuje však a předesílá, jeho budoucí jednání za první světové války, kdy správně odhadl, že Rusko nebylo kandidátem na spolupráci.⁹⁶

Nyní se vrátím k Masarykově postavení ve společnosti v roce 1893. Politická situace byla velice nestabilní, mimo jiné vznikala revoluční hnutí Omladina a Pokrokové hnutí, které byly tvořeny Masarykovými bývalými univerzitními studenty. S tímto revolučním hnutím nesouhlasil, avšak vznik těchto reakčních skupin byl okamžitě spojen s jeho osobou. Obvinění vyšlo z přesvědčení o jeho negativním vlivu na mládež tím, že v nich probouzel individualismus a snažil se je přinutit k aktivnímu životu a jednání. Ocítl se v situaci, kdy opět stál na okraji společnosti. Vzdálil se od svých spolupracovníků Kaizla a Kramáře. Ti mu vyčítali jejich neúspěch. Kramář se stal jeho hlavním kritikem. Na „mušku“ si vzal Masarykův individualismus, který dle něj způsoboval situace, kdy si proti sobě Masaryk obrátil veškeré lidi a nebyl schopen si po svém boku udržet ani tak malou skupinu, jakou byli např. realisté. Jeho názory se také definitivně rozešly s myšlením mladočechů.⁹⁷

93 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue masaryk*, Praha 2002.

94 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000 str. 144.

95 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

96 POLÁK, Stanislav. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990.

97 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

Stejně jako jeho předchozí snahy o změnu i tyto mu přinesly vskutku pouze rozčarování a větší odstup od společnosti. Podobně jako před pár lety intriky na univerzitě, i nyní ho intriky v politice donutily stáhnout se do ústraní. Roku 1893 se vzdal poslaneckého mandátu. Sám tuto skutečnost okomentoval svojí nezralostí, nepřipraveností.⁹⁸ Odchod z aktivní politiky pro něj znamenal vysvobození. Vyčerpaný bojem s lidmi, kteří nerozuměli a nebyli přístupní jeho myšlenkám, se ponořil do své největší vášně. Opět se mohl věnovat studiu, čtení knih a vlastní vědecké činnosti. Rozhodně se nevzdal. Stále doufal v to, že se mu jednou podaří dosáhnout kýžené změny, po které tak prahl.

3.3 PŘECHODNÉ OBDOBÍ

3.3.1 Tvůrčí činnost

Masaryk se stáhl do ústraní a rozhodl se ještě více věnovat žurnalistice, literární činnosti a především činnosti profesorské. Byl také konečně jmenován řádným profesorem. Po několika nuzných letech se jeho finanční situace opět zlepšila a mohl své rodině poskytnout perspektivnější finanční zázemí.⁹⁹

Přechodné období se především vyznačovalo vznikem jeho nejvýznamnějších děl, které byly publikovány v rychlém sledu za sebou. Dvě z nich jsem již zmínila na začátku. Jenom pro přehled bych zde uvedla další díla, která vyšla v této době: *Naše nynější krize*, *Jan Hus*, *Karel Havlíček*, *Otázka sociální atd.*¹⁰⁰

Čtrnáctileté období Masarykova života bez politické činnosti by se dalo shrnout do několika málo slov. Studoval, četl, psal, vydával, vyučoval, přemýšlel. Podařilo se mu také, již v roce 1893, vydat časopis *Nová doba*, což byla revue vydávaná pro širší veřejnost, ne jako *Athenaeum*. Oficiálním přízviskem bylo „revue pro vědu, umění a život sociální“. Pro tento časopis začal pracovat i básník J. S. Machar, v němž Masaryk našel, ač přes několik pozdějších netoliko významných sporů, přítele.¹⁰¹ Stránky tohoto periodika Masarykovi později posloužily pro prezentaci a šíření jeho myšlenek. Toto období se mimo jiné značí právě uzráváním idejí ohledně české otázky a ohledně jeho postoje k náboženství.

Tímto problémem jsem se již zabývala v úvodu kapitoly. Tyto myšlenky se tedy

98 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

99 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

100 LOUŽEK, Marek. *Českoslovenští a čeští prezidenti*, Praha 2002.

101 POLÁK, Stanislav. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 1990.

poprvé objevily na stránkách Naší doby a Masaryk je později spojil do děl *Česká otázka a Moderní člověk a náboženství*.¹⁰²

Jeho díla, samozřejmě, jako většina jeho jednání, nesklidily příliš kladnou odezvu. Především *Česká otázka*, která se dotýkala velice citlivých témat české historie. Kaizl například Masarykovi vytýkal neúplnost jeho myšlenek, podrobil kritice také jeho ideál humanity, který nebyl přesně vysvětlen.¹⁰³ Veřejnost nechtěla přijmout husitství a bratrství jako inspiraci národnímu obrození. Většina jeho činností byla brána jako proti vlastenecká. Rozvraceč české společnosti, takto Masaryka vnímala společnost. Politické strany žily v představách, že se snažil roztříštit jejich strukturu a chtěl získat moc sám pro sebe. On si však myslel, že svými knihami donutí politiky jednat, jinak myslet, navede je na, dle něj, správnou cestu.¹⁰⁴

Bez pochyb také ze svého zájmu nevypustil současné otázky. Velice aktuální byla ta sociální. Masaryk se jako první seznámil s díly Marxe a Engelse. Marxovo dílo podrobil kritice. Odmítl zařazení morálky a etiky jako čistě subjektivní záležitosti. Nesouhlasil ani s beztřídní společností, jako dalším stupněm lidské společnosti. Marxismus jako ideologii nikdy nepřijal. Považoval celé Marxovo učení za mýtus. Hodnocení socialismu a sociální otázky představil v knize *Otázka sociální*.¹⁰⁵

Pokud by však někdo nyní získal mylný dojem, že Masarykova činnost v devadesátých letech spočívala pouze ve tvorbě jeho největších děl, žil by v hlubokém omylu. Stěžejní okamžiky teprve měly nastat. Ubíhaly dny do situací, kdy se opět projevil jako nepohodlný kritik, odpůrce nacionalismu a antisemitismu, zastánce pravdy, obhájce lidských práv a bojovník za zachování lidské důstojnosti.

3.3.2 Hilsneriáda

První aférou, která zasáhla Masarykův život, byla tzv. Hilsneriáda. Jednalo se o proces s Židem Hilsnerem, který byl obviněn z vraždy mladé české dívky Anežky Hružové. Předmětem obžaloby se stalo obvinění z rituální vraždy. Hilsner byl odsouzen k trestu smrti. Dle dostupných pramenů Masaryk opět nebyl iniciátorem celého sporu.

102 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

103 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

104 Tamtéž, Praha 1997.

105 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

S prosbou o intervenci v tomto případě, přišel jeho bývalý univerzitní posluchač, Žid Münzer.¹⁰⁶ Masaryk v Hilsneriádě nevystupoval jako obhájce viny či nevinu Žida Hilsnera. Jednalo se mu o věc českého svědomí. Obžaloba Hilsnera byla totiž postavena na tvrzení, že šlo o rituální vraždu. Masaryk sám věděl, jako všichni ostatní, že mladík nebyl žádný ctihodný občan. Byl známý rváč a „pobuda“.¹⁰⁷

V tomto procesu šlo však o naprosto jinou věc. Masaryk byl již znechucen antisemitským postojem českého národa, který se opíral o mýty. Viděl také nekalou činnost policie, která manipulovala s důkazy a Hilsnerovi neumožnila soud, na který měl právo. Rovnou byl odsouzen k trestu smrti. Nenávist vůči Hilsnerovi byla dle Masaryka postavena na přesvědčení malého národa o právu utiskovat a chovat se zbaběle vůči ostatním národnostním menšinám. Neboli *oko za oko, a zub za zub*.¹⁰⁸

S vervou sobě vlastní se vrhl do boje. Nyní však stál úplně sám proti všem, jelikož se zloba obrátila na něj. Netušil jak moc vysokou daň bude muset zaplatit. Stejně tak jako předtím se strhlo davové šílenství. Proněmecké jednání, zastávce Židů, jedny z mnoha obvinění, které se snesly na Masarykovu hlavu. Společnost vyrukovala se starým mýtem o jeho „pravém“ židovském původu.¹⁰⁹ Nenechal se zastrašit. Naopak, začal se o proces zajímat, prostudoval si veškeré dostupné materiály a důkazy. Roku 1899 vydal brožuru, ve které žádal obnovení Polenského procesu. Za to byl sankcionován pokutou.¹¹⁰

Avšak podařilo se mu zlomit veřejné mínění a proces byl nakonec obnoven. Z procesu byla vypuštěna formule o rituální vraždě. Masaryk totiž, díky svému podrobnému hledání a studiu, nikde nenašel zmínky o jakýchkoliv rituálních vraždách, které měly být v minulosti vykonávány Židy.¹¹¹

Masaryk byl spokojen, jelikož byl schopen obhájit pravdu. Avšak nenávist veřejnosti vůči jeho osobě se pouze ještě více vystupňovala. Bojoval za správnou věc, za mravní odpovědnost, proti manipulaci žurnalistů, justice.

Takto o jeho činnosti nikdo nepřemýšlel, jelikož každý, kdo se pokusil vybočit z řady, jednat proti konvencím, byl pro masu nepřítelem národa.¹¹²

106 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha 2005.

107 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

108 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

109 Mýtus ohledně Masarykovy postavy, který vznikl na základě tvrzení, že jeho vlastním otcem byl Žid Nathan Redlich.

110 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha 2005.

111 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

112 MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*, Praha 2000.

Hilsneriáda jej stála postavení v české společnosti, nepřinesla žádné uznání, v zahraničí tomu bylo ale naopak. Za hranicemi našeho státu se tento proces roznesl a byl hodně sledován. Masaryk díky němu získal uznání od zahraničních Židů. Ti v něm viděli ochránce lidských práv, který vlastním jednáním obhajoval životy obyčejných lidí a snažil se zjednat spravedlnost. Židovská přízeň se mu později vyplatila v zahraničním odboji, kdy od nich získával finanční podporu.¹¹³

Marnost nad marnost. Tak by se dalo shrnout Masarykovo snažení. Jenomže: „*Masaryci sa nedajú*“¹¹⁴ Opětovné setkání s pokaženými mravy české společnosti jej pouze přesvědčilo o tom, že nastal správný čas vstoupit opět do politického života. Rozhodnutí, jež vyvrcholilo nad očekávání.

3.4 MASARYK A POLITIKA PODRUHÉ

3.4.1 Zralá osobnost

Po překonání těchto všech úskalí se Masaryk cítil již natolik silný a připravený, aby mohl vytvořit svoji vlastní politickou stranu. Za čtrnáct let, které strávil mimo politické dění, v něm uzrály veškeré vůdčí myšlenky a ujasnil si politický program nově vznikající strany. V roce 1900 vznikla Česká strana lidová, takovéto oficiální pojmenování nyní používali realisté. Neměla příliš mnoho členů díky tomu, že existovala pod záštitou Masaryka. Byla však velká duchem. Jejími členy byli lidé vzdělaní a odhodlaní, jelikož stát bok po boku Masaryka, již nutně předesílalo problémy.¹¹⁵

Tato etapa by se dala popsat jako relativně klidná. Bouře ohledně Masarykovy postavy se uklidnily a život plynul pomalu dál. Masaryk však neslevil ze svých požadavků a stále loboval za všeobecné volební právo, potlačení diskriminace atp. Jakoby území politiky nikdy neopustil. Samozřejmě klid ohledně něj byl pouze relativní pojem. Masarykovo myšlení vyvolávalo vášně, proto se i nyní objevily určité spory.

Jednalo se například o spor s 308 katechety, či Wahrmondova aféra. Vždy zde hrálo roli náboženství. Masaryk ostře vystupoval proti katolicismu

113 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

114 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha 2005 str. 7.

115 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

a institucionalismu katolické církve.¹¹⁶ Kritizoval především mravní nedostatky, jako již mnohokrát předtím. Ze sporů však vyšel vítězně.¹¹⁷

Jeho nynější vášní se stala politika. Jelikož na počátku nového století reprezentoval vyzrálého politika, obdařeného světovým rozhledem, praktickými i teoretickými zkušenostmi, očekával sám od sebe velké věci. Našel konečně pozici, ve které se cítil jistý. Vždyť již jako mladý hoch se chtěl stát diplomatem. Studium mu však nebylo dovoleno, jelikož bylo určeno pro děti z vyšších vrstev.¹¹⁸

Kritika. Toto magické slovo, které pronásledovalo Masarykovo jméno již od jeho školních let. Nyní se před jeho britkým jazykem neskryl opravdu nikdo. Mladočeši, staročeši, ale především Rakousko-Uhersko. To byla témata, která ho v té době nejvíce zajímala. Mladočeši a staročeši byli už ohraná píseň, ale nová kritika Rakouska-Uherska je pro popis Masarykovy osobnosti velice důležitá. Terčem jeho kritiky se stala především zahraniční politika, kterou monarchie propagovala. Začal poukazovat na vnitřní spory, kterými bylo Rakousko zmítáno a poukazoval na neschopnost monarchie tento problém konstruktivně řešit.¹¹⁹ „*Aby velmoc byla velmocí, musí být mocná a velká uvnitř.*“¹²⁰

3.4.2 První úspěchy

Než se dostanu k jeho poslednímu velkému vítězství před první světovou válkou, bylo by na místě zmínit jeho světovost. Světovostí nyní myslím široký Masarykův přehled o cizích zemích, jeho cesty do zahraničí, známosti. V těchto letech podnikl dvě cesty do Ameriky, kde navštívil krajany. Jejich spolek mu za války poskytoval peníze. Díky tomu, že Masaryk viděl českou otázku v celosvětovém kontextu, věděl, jak je důležité mít i praktické znalosti, nejenom ty teoretické, čerpané z knih. Praktické zkušenosti mu umožnily „ohmatat“ situaci jinde a zvážit různé možnosti. Nebyla to však jenom Amerika, cestoval také do Ruska, Holandska, Francie. Všude si snažil co nejvíce naklonit jak obyčejné lidi, tak také intelektuály.

Veškeré tyto jeho známosti se za nedlouhou dobu zúročily.¹²¹

Roku 1907 se rozhodl znovu kandidovat do parlamentu, po ustanovení všeobecného volebního práva, za realisty. Jejich strana však již nenesla jméno Česká

116 HROMÁDKA, L. *Josef Masaryk*, Brno 2005.

117 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

118 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

119 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

120 Tamtéž, str. 187.

121 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

strana lidová, nýbrž Česká strana pokroková. Jeho taktika však byla jiná než při prvních volbách. Zaměřil se na Valašsko, kraj jemu dobře známý. V Čechách byla ke zvolení nutná podpora mladočechů, to již Masaryk připustit nechtěl.¹²²

Jak se zmiňuje Skillling¹²³, Masaryk se velice dobře na tento kraj připravil. Jelikož to byl kraj rolníků, osídlen byl převážně lidmi prostého původu, zaměřil svoje přednášky, se kterými jako jeden z prvních českých politiků vyrazil mezi „prostý lid“, především na jejich problémy. Vložil veškerou energii do svého diplomatického umění, kdy rozebíral tamější sociální otázku. Jeho úsilí se zúročilo a on byl bez problémů zvolen do Říšského sněmu za obvod Valašska.¹²⁴

Další popisování Masarykových politických činnosti není zde až zase tak důležité. Pokračoval ve stejném duchu jako před čtrnácti lety. Za zmínku by zajisté stála jedna jeho angažovanost, která byla na tu dobu velice netypická. Tou byla jeho snaha o emancipaci žen. K těm jako muž choval velkou úctu a zajisté i on, díky svému charisma a šarmu, se těšil veliké přízni. Neměl rád, když se žena považovala za méněcennou věc, jejíž jedinou povinností je starost o děti a domácnost. Přednášel také v dámských klubech, jak v Čechách, tak později v zahraničí. Postavení žen, za jeho účasti v politice a pozdější vlády, bylo znatelně lepší.¹²⁵

Zdalo se, že Česká strana pokroková konečně splnila veškeré Masarykovy ideály a představu o kvalitní politické straně. Opak byl pravdou.¹²⁶ Realisté díky svému kontroverznímu postavení nabyli dojmu, že se stali elitou společnosti. Proto jejich kritika začala být až příliš radikální a vzrůstaly vnitřní spory mezi jednotlivými členy. Ti si totiž Masarykovo apelování na rozvoj individuality vyložili ze špatného konce. Nepřijímali nad sebou žádné autority, jelikož se za ní považoval každý sám. Masaryk nakonec zůstal ve straně jako její jediný člen.¹²⁷

3.4.3 Masaryk jako vítěz

Demokracie s perspektivou naplnění humanity. To jest základní idea, ke které Masaryk došel po několika letech hlubokého bádání. Do posledních okamžiků věřil, že stejně tak jako člověk, tak i stát se může změnit, reformovat, bez násilí, na základě dohod a usmíření vnitřních poměrů. Žil utopickou představou o zahraniční politice,

122 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

123 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

124 Tamtéž, Praha 1995.

125 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

126 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

127 Tamtéž, Praha 1997.

kdy jeho ideálem byla spolupráce všech států a následné vymizení touhy po moci a násilí.¹²⁸

Zlom v tomto přesvědčení však nastal po anexi Bosny a Hercegoviny. Ta byla pod okupací Rakouska již delší dobu, k tomu Masaryk žádné výhrady neměl. Jelikož se tak zabránilo, aby na ní útočilo Turecko. Monarchie však vůči Bosně a Hercegovině nedodržela závazky. To Masaryk shledal jako závažný problém. Bosna a Hercegovina se pomalu pod nadvládou začala cítit nepohodlně a Rakousko-Uhersko se začalo obávat vzpoury. Proto se uchýlili k dosti nepochopitelnému kroku. Vytvořili tajné dokumenty, které měly dokazovat přítomnost tajného spiknutí Srbů vůči Rakousko-Uherské vládě. To jim dalo pravomoc k tomu, aby území zabrali a učinili jej součástí monarchie.¹²⁹ Tato událost vyvolala divoké vášně ve společnosti. Masaryk měl k jihoslovanským národům velice blízký vztah již z dřívějších dob. Mnoho jeho studentů na univerzitě pocházelo právě z Chorvatska, Srbska. U nich byl velice oblíbený. Vzhlíželi k němu jako k velkému vzoru.¹³⁰

Celý proces dostal pojmenování Aehrenthalova aféra či proces proti tzv. Balkánským spiklencům. Navázal na ně Záhřebský proces, který s nimi měl spojitost. Anexe Bosny a Hercegoviny vyvolaly vášnivé ohlasy mezi veřejností. Vznikly nepokoje a i v českém státě se objevily protestní akce. Rakousko, jak již dříve předdeslal Masaryk, nebylo schopné řešit své vnitřní problémy. Jediný způsob na který přišli, byl podvodný a zahanbující.¹³¹

Jaký měla aféra průběh, kdo všechno v ní sehrál roli není na tomto místě nikterak důležité dopodrobna rozebírat. Jde o podstatu sporu a proč měl Masaryk pocit, že opět musel zasáhnout. Stejně tak, jako kdykoli předtím, zde šlo o obhajobu lidské důstojnosti a lidských práv, o boj za pravdu, vystoupení proti zneužitelnosti justice a tisku.¹³²

Masaryk se vrhl, dá se říci, do detektivní činnosti. Sám navštívil Srby a Chorvaty, aby zde získal potřebné informace. Ostře vystoupil proti hraběti Aehrenthalovi, který jak se později ukázalo, měl celý skandál na svědomí. Falešné dokumenty pocházely z jeho rukou. Můžeme ho považovat za iniciátora celé události. Masaryk upozornil na propojenost politiky, justice a tisku, jejich vzájemné ovlivňování

128 SKILLING H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

129 Tamtéž, Praha 1995.

130 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

131 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

132 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

a manipulovatelnost. „*Masaryk jako člověk, kterému šlo jen o pravdu. Dnem i nocí pracoval, jen aby pravda zvítězila.*“¹³³ To se mu také nakonec podařilo.

Dokázal konečně vynést na světlo vnitřní problémy Rakousko-Uherské monarchie.¹³⁴ Hrabě Aehrenthal a ostatní účastníci byli k smíchu, jak na území českého státu, tak za hranicemi. Lidé se konečně zamysleli nad aktuálními problémy. Došlo jim, jak lehkými loutkami jsou pro vlastní vládce, kteří byli ochotni pro řešení problému obětovat „vojáky“ z vlastních řad.¹³⁵ Masaryk si tímto sporem vysoce polepšil ve veřejném mínění. Jeho počínání se dostalo také uznání v zahraničí. Podařilo se mu totiž absolutně zesměšnit vídeňskou vládu a poukázat na její absurdní jednání.¹³⁶

V tuto dobu bylo Masarykovi přesně šedesát let. Prokázal však nesmírnou životní energii, stále ještě schopnost aktivně jednat, jít do hloubky problému a dostal svým mravním zásadám, které si vytyčil již v mládí. „*Velkorakousko musí být svobodomyšlné, pokrokové, demokratické, jinak si Velkorakousko představit nedovedu.*“¹³⁷ Tato věta dokazuje, že Masaryk počítal s Rakouskem do poslední chvíle. Věřil, že je schopné se změnit, ale pouze pomocí silného panovníka. Celá tato předchozí záležitost však hluboce nalomila jeho přesvědčení. Začal vymýšlet nový plán. Poté přišel rok 1914.

3.5 VRCHOLNÝ ZÁPAS

3.5.1 Přípravy

Nyní se nacházíme v roce 1914. Masaryk se rozhodl udělat pro samostatnost českého národa maximum. Začal připravovat vše na své největší a nejdůležitější kroky. Mimo jiné se také setkal s Edvardem Benešem, jenž pro něj znamenal celoživotního přítele. Masaryk dobře věděl, že pokud zůstane na českém území, nepodaří se mu nic vyřešit.

Musel proto odjet do zahraničí a tlumočit myšlenky ve světě tak, aby se nám dostalo podpory od největších velmocí. Věděl, že odjíždí s jednosměrnou jízdenkou. Pokud by jeho plány nevyšly, do vlasti by mu již návrat umožněn nebyl.¹³⁸

133 SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu. T. G. Masaryk (1882-1914)*, Praha 1995.

134 Tamtéž, Praha 1995.

135 Tamtéž, Praha 1995.

136 Tamtéž, Praha 1995.

137 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003 str. 250.

138 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

Podrobné mapování tohoto, byť pouze krátkého období, není však předmětem této práce. Jelikož se jednalo o souběh mnoha událostí, přehledku lidského úsilí a píle, obětování se. Samotné téma, jako každá Masarykova životní etapa, by byla hodna vlastní práce. Pokusím se tedy pouze jenom zevrubně nastínit Masarykovy kroky, které vedly ke vzniku československého státu. Jednalo se o jeho největší boj, ke němuž ty předchozí směřovaly, a stejně tak jako předtím, jednalo se o boj vítězný.

Rok 1914, den 28. 6., okamžik, kdy došlo k atentátu na následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Tomuto incidentu předcházela ještě série balkánských válek, které se Masaryk do poslední chvíle snažil korigovat. Nebylo však úniku.¹³⁹ Rakousko jako odplatu oficiálně vyhlásilo Srbsku válku. Pro Masaryka to znamenalo jediné, veškeré své smýšlení později shrnul ve výroku: „*Dost dlouho jsem se podle staršího programu Palackého natrápil usmířit Rakousko s námi a přetvořit je v demokratické soustátí, vypovězení války udělalo z politického problému, problém svědomí... Nerozhodl jsem se naslepo.*“¹⁴⁰ Nyní už věděl, že revoluce, ačkoli jemu záležitost bytostně odporná, byla jediným východiskem ze slepé situace. Rozhodl se proto, vést boj za samostatnost malých národů, proti mocichtivému Rakousku a Německu.¹⁴¹

Věděl, že nemůže zůstat na území českého státu. Začal tedy vymýšlet „d'ábelský“ plán. V prvních měsících podnikl několik cest do zahraničí, kde si vytvářel kontakty, zjišťoval názory na konflikt, četl zahraniční noviny. Podnikal věc sobě vlastní, tedy shromažďoval veškeré dostupné informace, aby byl co nejvíce připravený. Rozhodnutí emigrovat pro něj nebylo záležitostí jednoho dne. O svém odjezdu přemýšlel čtyři měsíce¹⁴², než se rozhodl pro definitivní odjezd. Uvědomoval si jaké problémy způsobí jeho odjezd vlastní rodině.¹⁴³

Rodina pro něj byla nejposvátnější věcí na světě. Svým dětem věnoval spoustu péče a manželka byla jeho největší mravní oporou a intelektuálně rovným partnerem. Svým odjezdem jim způsobil mnohá příkoří.¹⁴⁴ V Čechách byl totiž označen za velezrádce. Státní policie zabavila veškerý majetek, jediné co se nepodařilo, byla konfiskace jeho knih a dokumentů. Této události se Masaryk nejvíce obával, jelikož

139 Tamtéž, Praha 2002.

140 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003 str. 260.

141 Tamtéž, Praha 2003.

142 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

143 Tamtéž, Praha 2002.

144 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

knihy pro něj byly nejcennějším majetkem. Mimo to, jeho nejbližší byli pronásledováni, vyslýcháni. Zlost, která se kumulovala okolo Masaryka, byla obrácena na jeho milované.¹⁴⁵ Sám o tom v Čapkových hovorech řekl: „*To všechno a jiné šlo na nervy, ale nezlomilo. Člověk mnoho vydrží, má-li cíl a když se jednou odhodlal, že za ním půjde stůj co stůj a doopravdy. Opravdovost – to je tajemství našeho života a světa, to je svátost náboženská a mravní.*“¹⁴⁶

3.5.2 V Zahraničí

Den odjezdu nastal v prosinci roku 1914. Na cestu se s ním vydala jeho dcera Olga, jejíž údajná nemoc byla fiktivní záminkou pro odjezd. O skutečném důvodu věděla pouze jeho žena a revoluční výbor neboli Mafie, která byla vedena Edvardem Benešem.¹⁴⁷ Masarykova cesta vedla přes Itálii, Švýcarsko, Francii, kde se k němu přidal Beneš a byla zakončena v Londýně. Během této doby Masaryk opět shromažďoval informace o válce, zajímal se o situaci v českém státě, která logicky nebyla dobrá. Státní policie se neohlížela na nikoho a na nic, spousta nevinných lidí skončila za mřížemi. V průběhu svých cest začal připravovat svůj první úder.¹⁴⁸

Vydal memoranda, která měla shrnout a představit veřejnosti jeho plány. Představa samostatného československého státu. Soubigou¹⁴⁹ upozorňuje na značné nejasnosti, které byly obsaženy v memorandu. Jednalo se především o řešení slovenské otázky, která zde byla zmíněna pouhou jednou větou a také o Masarykově nejasné představě politického uspořádání budoucího státu. Nebyl si jist jakou podobu by měl mít, tudíž to v memorandech přesně nevykreslil. Jeho představou byla jakási demokratická, konstituční monarchie v čele se západním či ruským vládcem. Dne 6. 7. 1915 na pětisté výročí upálení Mistra Jana Husa se rozhodl poprvé své plány představit veřejnosti. Vyhlásil „válku“ Rakousku prohlášením „*usilujeme o samostatný československý stát*“.¹⁵⁰

3.5.2.1 Londýn

Pobyt v Londýně Masaryk využil především k propagační a profesorské činnosti a ke psaní memorand. Nyní je zde prostor zmínit dva jeho přátele. Byli jimi britští

145 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

146 Tamtéž, str. 125.

147 Edvard Beneš byl Masarykovým nejbližším spolupracovníkem v zahraničním odboji. Stal se prvo republikovým ministrem zahraničí, předsedou vlády a po Masarykově smrti se stal prezidentem.

148 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha 2005.

149 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002 str. 178.

150 Tamtéž, Praha 2002.

publicisté a historici Steed a Seton-Watson. Ti se velice dopodrobna zajímali o Střední Evropu a Masaryk si jejich uznání a zájem získal intervencí v Záhřebském procesu. Tito dva muži byli pro Masaryka velice důležití, propagovali jeho myšlenky, zejména Seton-Watson. Ten také Masarykovi, díky svým konexím, umožnil setkat se s některými členy britské vlády. Masaryk získal tak možnost prezentovat svůj záměr. S ním také založil časopis, tato vášeň jej pronásledovala den co den, nazýval se *The New Europe*. Jak lze již z názvu vyčíst, sloužil Masarykovi k propagaci jeho plánu a k tlumočení představ o novém uspořádání Evropy.¹⁵¹

Práce v Londýně byla dozajista vyčerpávající, ale šlo především o informační a mentorskou činnost. Masaryk i nadále zůstal filosofem, intelektuálem nikoliv „válečným bojovníkem“. Důležitou roli sehrál Edvard Beneš, ten se usadil ve Francii, jelikož díky svým studiím znal zdejší poměry a měl kontakty. Masaryk Benešovu práci velice obdivoval a oceňoval. Beneš byl urputný pracovník. Masaryk o něm po válce prohlásil: „*Bez Beneše bychom republiku neměli.*“¹⁵²

Do podvědomí veřejnosti se dozajista zahraniční odboj nesmazatelně zapsal, nesmíme však zapomenout také na ten domácí, který se bohužel musel vyrovnat s větším příkořím, které vůči němu bylo provozováno. Členové domácího odboje, tzv. Mafie, byli pod neustálým dohledem státní policie a především byli zavíráni do žalářů za velezradu a protirakouskou činnost. Tímto si prošel např. Karel Kramář a jiní. Nesmíme opomenout také roli M. R. Štefánika, ten byl Masarykovým známým již od dětských let. Za války spolupracoval s Benešem v zahraničním odboji. Masarykovi sjednal díky svým konexím schůzku s ministrem zahraničních věcí Francie Artistem Briandem. Masaryk tak dostal možnost získat na vlastní stranu Francii.¹⁵³

V Londýně zůstal až do roku 1917. Během té doby, jak jsem již zmínila výše, se zabýval tvůrčí činností a snažil se získat co nejvíce lidí pro svoji „věc“. Nicméně, ani on, ačkoli by se to mohlo zdát, nebyl v naprostém bezpečí. Tajnou policií byl sledován, dokonce, dle dostupných dokumentů, se jej pokusili otrávit. Řekněme dosti kuriózním způsobem. Otráven mu byl jeho vlastní oděv. Masaryk, vědom si

151 Tamtéž, Praha 2002.

152 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 135.

153 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003

nebezpečí, u sebe začal nosit revolver. Což bylo na filozofa dosti pozoruhodné rozhodnutí.¹⁵⁴

3.5.2.2 Rusko

V roce 1917 se vydal na cestu do Ruska. Zde jeho záměrem bylo sjednocení vojáků a vytvoření československých legií. Ty si získaly pozdější uznání ve světě, především za svoji účast v bitvě u Zborova. Pro Rusko byl rok 1917 rokem velkých změn. Potkaly ho dvě revoluce. Tu první, kdy byl svržen ruský carismus, Masaryk kvitoval, tu druhou říjnovou, která znamenala nástup bolševismu, zavrhl. Nyní stál před těžkým rozhodnutím, kdy musel dostat svému krédu „*Myslet a jednat!*“.¹⁵⁵ Musel zhodnotit, jestli Rusko zůstane i nadále vhodným spojencem. Milníkem byl separátní mír, který Rusko hodlalo uzavřít s Německem. To ukončilo jeho dilema. Nejistá byla i existence československých legií. Masaryk se rozhodl je stáhnout z Ruska na západ. Jediná cesta však vedla přes Trans-sibiřskou magistrálu.¹⁵⁶ Krutá cesta skrze Sibiř, kterou se Masaryk nejprve rozhodl vykonat sám, jako předvoj legií. Během této cesty stihl sepsat svoje další dílo *Nová Evropa*. Jeho následující cesta vedla do Ameriky.¹⁵⁷

3.5.2.2.1 Boris Savinkov

Ještě než se dostanu k finále tohoto nekončícího boje, dovolím si malou odbočku. Aféru, kterou se čeští životopisci nezabývají. Bohužel je zamlčována a nikdo z nich se nepokusil o uvedení věci na pravou míru. Tímto skandálem se ve své knize zabývá francouzský historik Alain Soubigou. Jedná se o jiné nahlédnutí postavy Masaryka, které naznačuje, že i on byl pouhým člověkem a dělal chyby a rozhodnutí, za která by se veřejně nepostavil.

Jedná se o případ, kdy měl Masaryk údajně poskytnout peníze teroristovi Borisu Savinkovi, na vraždu Lenina. Soubigou¹⁵⁸ dokonce předkládá dokumenty, které mapují korespondenci mezi těmito dvěma muži. Tyto dokumenty jsou přiloženy níže v přílohách. Savinkov se opravdu pokusil Lenina zabít, byl však zatčen, a proto se snažil společně strhnout i další, kteří s touto věcí měli co do činění. Masaryk se k této situaci vyjádřil ve smyslu, že Savinkova skoro neznal a poskytl mu peníze ve výši

154 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

155 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

156 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

157 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003

158 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

200 zlatých na literární činnost, dokumenty však uvádějí poznamenanou částku 200 tisíc zlatých.

Kde je pravda se již nikdy nedozvíme, jelikož jsou nám umožněny pouze spekulace. Soubigou však v této situaci nevidí nic skandálního, jelikož v té době lidský život znamenal pramálo. Sám uzavírá celou skutečnost slovy: „*Sami bolševici někdy používali ještě ošklivější metody. Kdyby se atentát na Lenina povedl, byl by nejen splnil strategické cíle Spojenců a budoucího Československa, ale v nejistém kontextu bolševického Ruska by měl i jistý morální aspekt, což, jak jsme viděli, bylo pro Masaryka imperativem. Bolševická zbraň fyzické likvidace protivníků by se tak obrátila proti nim.*“¹⁵⁹

Ať už je to tak, či onak, dle Soubigou tato nejistá záležitost boří mýty o Masarykovi jako romantickém idealistovi, který se naivně vznášel na oblacích ideje humanity. Masaryk nebyl žádný idealistický pacifista, jelikož díky své politické zkušenosti a důslednosti, kterou oplýval celý život, uměl pro politiku najít prostředky.¹⁶⁰

3.5.2.3 Spojené státy

Tato cesta byla již předznamenáním vítězství. Masaryk byl už při příjezdu oslavován jako prezident. Zápas však ještě nebyl dobojován. Masaryk se opět vrhl do novinářské činnosti. Důležitou roli sehráli i českoslovenští emigranti, kteří myšlenky šířili do americké veřejnosti. Masaryk se díky svému známému Charlesu Craneovi, americkému obchodníkovi, setkal v červnu s americkým prezidentem Woodrow Wilsonem a ten zařadil vznik československého státu do svých 14 bodů. Těchto 14 bodů se týkalo poválečného uspořádání světa. Garantovaly mimo jiné vznik *Společnosti národů*. Po Masarykově setkání s Wilsonem, obsahovaly také formulaci, jež měla zajistit autonomii pro československý stát.¹⁶¹

Masaryk zde podepsal Pittsburskou dohodu, dokument, který se později stal jablkem svárů mezi Čechy a Slováky. Byl zvolen také předsedou *Středoevropské unie*, jež se zde začala vytvářet. Jakási předzvěst *Společnosti národů*. Masaryk zde

159 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

160 Tamtéž str. 193 – 197.

161 Tamtéž, Praha 2002.

figuroval jako mocná autorita, která byla schopná urovnávat spory mezi jinými představiteli „malých“ národů.¹⁶²

28. října 1918 Národní výbor vyhlásil samostatný Československý stát. Masaryk se zatím loučil v Americe, ještě naposledy se setkal s prezidentem Wilsonem a 20. listopadu se vydal na cestu domů. Zde byl již oslavován jako prezident Osvoboditel. Byl automaticky zvolen do čela Československého státu. Rozhodně zažil satisfakci, jelikož jeho veškerá snaha, jež započala před několika lety, byla konečně vyslyšena a dokonána. Když dorazil do Československa, zaplavila jej vlna radosti a sám si pomyslel: „Bože, tož se nám to přece jen povedlo.“¹⁶³ Jelikož však Masaryk nebyl idealista, ačkoliv takovéto mínění převládalo u veřejnosti, věděl, že toto je pouhý začátek. Opat¹⁶⁴ uvádí jeho myšlenky, které svěřil Benešovi: „Všecko to, co jsme dosud dělali, je pouhá hračka proti tomu, co nás čeká. Vyhráli jsme to, ale práce skutečná, k níž bude třeba nejvíc sil a odvahy, o jejíž těžkostech sotva kdo má ponětí, začíná teprve teď. Problémem bylo vyhrát, větším problémem bude vítězství pro budoucnost zachovat.“ V tu dobu ještě netušil, jak těžký zápas Československou republiku čeká.

3.6 Zhodnocení

Jak vypadala Masarykova osobnost na svém vrcholu? Toto období je popsáno ve všech životopisech, které jsem použila pro tuto práci. Je hodnoceno jako nejvýznamnější. Díky tomu, že došlo k přesunu veškeré Masarykovy teoretické činnosti, na činnost praktickou. A vznik Československého státu byl jen nutnou konsekvencí veškerého jeho snažení. Velice dopodrobna, se všemi historickými událostmi, daty, je tato etapa rozebírána především v dílech Stanislava Poláka *Za ideálem a pravdou (2-3)*.¹⁶⁵

Hlavním krédem, které bylo prostoupeno celou touto Masarykovou životní etapou, bylo však „*Myslet a jednat*“, o kterém se zmiňuje Zora Dvořáková.¹⁶⁶ Veškeré své studenty a lidi kolem sebe nabádal k tomu, aby žili život aktivní, protože změna pouhým pasivním přístupem nenastane. On sám jim šel příkladem. Z toho

162 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003.

163 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 str. 151.

164 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 2003 str. 297.

165 POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 2-3*, Praha 2000-.

166 DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*, Praha 1997.

také vyplývají kritiky většiny politických stran, které žily představou o radikální a rychlé změně, avšak nebyly ochotny přistoupit na tvrdší a poctivější práci.

Předchozí kapitola vykresluje Masaryka jako nepohodlného kritika. Tato jeho „slabost“ mu vždy přinesla pouhou nenávist a vyčlenění ze společnosti. Jelikož se snažil vždy jít do podstaty problému, viděl nedostatky, kterými česká společnost oplývá a snažil se na ně poukázat. Nikdo však nemá v oblibě, když je na světlo světa vynesena jeho špatná vlastnost, chyby, a od někoho jiného mu je nakazováno, jak by se s nimi měl vypořádat. To byla přesně charakteristická činnost Masaryka. Našel problém, vypíchl jej a přednesl několik rad, jak by se dle něj dal vyřešit. Jeho kritice nebyl ušetřen nikdo a nic. Dost často mu proto byla vyčítána neúcta k práci ostatních. Volil totiž břitký styl projevu, a dlouholetou práci a snahu dokázal šmahem shrnout ze stolu. On však žil v přesvědčení, že koná pouze pro dobro dotyčného, který až doposud žil ve lži a on mu ukázal pravdu a správnou cestu, jíž se má vydat. Tato jeho činnost se však většinou setkala s nepochopením.

Rozhodně kladnější popis je vykreslení Masaryka jako „morálního hrdiny“. V průřezu let 1890 – 1918 musel projít několika těžkými životními zkouškami. Díky svému přesvědčení, že je vždy nutno bojovat za pravdu, byl vyčleněn na okraj společnosti, prohlášen za zrádce, Žida, spolupracovníka Němců, obviněn z nedostatečného vlasteneckého cítění. Během těchto situací musel prokázat obrovskou mravní sílu, jelikož štvance, které proti němu byly vedeny, by jen tak někdo nevydržel. Byla období, kdy nemohl vyjít na ulici, jelikož po něm bylo pliváno. Každý se od něj odvracel zády. Paradoxem je, že pokaždé smyslem jeho obhajoby bylo zachování lidské důstojnosti, lidská práva a pravda. A každý z těchto lidí, kteří mu spílali, se jednoho dne mohl ocitnout na druhém břehu a Masarykovu pomoc by ocenil. On se však nedal zlomit a vytrval, i když viděl marnost svého snažení. Stále však věřil ve změnu. Víra, to je to, co ho drželo nad vodou. Události první světové války mu tuto jeho víru naplnily.

S jeho prvním obdobím je druhé kontinuálně spjato. Jedná se o východisko a vyvrcholení jeho myšlenek, které byly utvořeny za Masarykových mladých let a v jeho vrcholném období získaly reálnou podobu. Především jeho snaha o změnu, byla radikálnější a intenzivnější.

4. SEDMNÁCT LET PREZIDENSTVÍ (1918 – 1935)

Prezidentská funkce dozajista nasmazatelně patří k Masarykově osobě. Zejména z toho důvodu, že takto je zapsán do našeho podvědomí. Pro moji práci, však Masarykovo prezidentské období znamená pouze vyvrcholení jeho života. Pro vykreslení a pochopení Masaryka, mi posloužila jeho činnost v devadesátých letech a za války. Sedmnáct let Masarykova prezidentství mi v této práci umožňuje zhodnocení, do jaké míry se podařilo uplatnit jeho teoretické myšlenky v praktické sféře. Jednalo se především o naplnění idejí demokracie s prvky humanity. Následující kapitola se zaměřuje na základní rysy republiky, jež byly otiskem veškerých Masarykových životních hodnot. Snaží se nalézt odpověď na tyto otázky: Zůstala Masarykova osobnost stejná? Podařilo se mu dostát veškerým svým závazkům?

4.1 Základy republiky

Prvním krokem k vybudování silného demokratického státu, jež by šel příkladem ostatním zemím, bylo vytvořit stabilní ústavu, která by byla založena na parlamentním systému.¹⁶⁷ Masaryk původně zamýšlel vytvořit stejný systém, jaký znal ze Spojených států, kde veškerá moc náležela prezidentovi. Vůči této představě, se však postavila většina vlády. Ta dala Masarykovi jasně najevo, že takovéto uspořádání nebude v novém státě možné.¹⁶⁸ Masaryk se tedy smířil s parlamentní republikou, ale požadoval pro svůj úřad jistá práva. Zatimní ústava, jež platila od r. 1919 vytvořila z prezidenta obyčejnou loutku vlády. Masaryk její existenci okomentoval slovy: „*Tož, to teda ne.*“¹⁶⁹ Donutil vládu sepsat novou ústavu, ta již prezidentovi zaručila více pravomocí. Masaryk si vydobyl právo styku s vládou, s jednotlivými ministry, Národním shromážděním a jeho výbory.¹⁷⁰

Další Masarykova představa, o silném demokratickém státě, tkvěla v reformě institucí. V těch se měly zrcadlit základní demokratické ideje a hodnoty.¹⁷¹ Za nejdůležitější instituce považoval školství, policii a armádu. Zvláštní důraz kladl na reformu policie, která si za monarchie vytvořila špatný obraz.

167 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

168 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

169 ČAPEK, Karel. *Nové Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992.

170 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

171 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

Lidé k ní ztratili naprosto veškerou důvěru, proto bylo nutné, její zašlou slávu obnovit. Masaryk si dokonce pozval britské policejní komisaře, jež pro něj představovali ukázkový obraz demokracie. Soubigou¹⁷² konstatuje, že se policie stala za První republiky velice oblíbenou a lidé si k ní postupně nacházeli cestu. Armáda měla jít ruku v ruce s výchovou. Důstojníci museli být vysoce vzdělaní, a to tak, aby byli schopni předávat svým „žákům“ nejlepší demokratické smýšlení.¹⁷³

Masaryk považoval za důležité, aby lid měl nějaký symbol, ke kterému by mohl vzhlížet. K tomuto účelu se rozhodl využít Pražský hrad.¹⁷⁴ Ten musel nejprve projít rekonstrukcí a později sloužil k diplomatickým schůzkám, odpoledním čajům atp. Masaryk se snažil založit tradice, jež by byly následovány po staletí. Tyto tradice byly podřízeny přísnému řádu, který provázel celý Masarykův život.¹⁷⁵

4.2 Vnitřní uspořádání

Jak už jsem se zmínila výše, nově vzniklý stát se vydal cestou parlamentarismu a významnou roli přičekl svému prezidentovi.

Důležité místo měla ve státě Kancelář prezidenta republiky¹⁷⁶, která vznikla k podpoře prezidentovy činnosti. Jejím úkolem bylo plnit administrativní a politickou funkci. Vyznačovala se především koncentrací velice schopných lidí, kterými se Masaryk snažil celý život obklopovat. Důležitou osobností byl kancléř Přemysl Šámal. Ten měl pod záštitou několik diplomatických a tajných zdrojů, díky nimž se stal pro Masaryka téměř nepostradatelným. Bohužel ho však stihl krutý osud, jako většinu lidí¹⁷⁷, kteří zasvětili svůj život práci pro Masaryka. Za svoji pro-masarykovskou činnost byl vězněn a ve vězení také zemřel.¹⁷⁸ Na významnou roli Josefa Schieszla upozorňuje Soubigou.¹⁷⁹ Schieszl se stal Masarykovou druhou rukou, vykonával činnosti, na které prezidentovi nezbyl čas. Především byl tvůrcem koncepcí většiny Masarykových politických projevů.¹⁸⁰

Masaryk miloval svoji prezidentskou funkci, nicméně s ní přišel o část vlastní svobody.¹⁸¹ Musel se stáhnout do ústraní a omezit své vášně.

172 SOUBIGOU Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

173 Tamtéž, Praha 2002.

174 KOVTUN Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

175 OPAT Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

176 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

177 Zaměstnanci KPR Emil Sobota, Jaromír Nečas, Vasil K. Škrach. Ti byli popraveni nacisty.

178 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

179 Tamtéž, Praha 2002.

180 Tamtéž, Praha 2002.

181 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

Nemohl již beztréstně psát jakékoliv novinové články, musel se držet stranou od osobních sporů, veškeré jeho kroky byly řízeny vládou a KPR. Stal se loutkou, jakýmsi „*prezidentem na ozdobu*“¹⁸², ačkoli si to nehodlal připustit.

Masaryk nezapomněl na své staré přátele a spolubojovníky. Především se mu jednalo o Edvarda Beneše. Ten byl jeho blízkým přítelem, ale zejména jej obdivoval jako osobnost. Beneš naplňoval Masarykovy ideály. Jeho oddanost práci, diplomatické schopnosti a urputné úsilí při řešení problémů, mu zajistily místo ministra zahraničí. Mezi oběma muži panovala hluboká úcta. Beneš se mnohokrát obrátil k Masarykovi o radu.¹⁸³

4.2.1 Národnostní problémy

*„Schopnost integrovat menšiny je jedním z ukazatelů stupně jeho demokratizace.“*¹⁸⁴

Největším problémem, jenž Masaryk považoval za nejdůležitější řešit, bylo národnostní uspořádání První republiky. Československý stát se stal domovem mnoha menšinám. Masaryk nechtěl, aby se opakovaly situace za Rakouska-Uherska, kde vnitřní problémy vedly k rozpadu monarchie. Ohledně národnostních problémů zvolil politiku „*napřážené ruky*“. Všemi silami se snažil vyjít vstříc jejich požadavkům. Nově získaných území, jež tvořily hranice československého státu, se nikdy vzdát nechtěl.¹⁸⁵ Masaryk si byl dobře vědom, že jej čeká spousta drobné, titěrné práce.¹⁸⁶

Nejožehavější byla německá otázka. Po skončení války se vytvořily čtyři provincie: Detuschböhmen, Südetenland, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau.¹⁸⁷ Žilo zde převážně německé obyvatelstvo, jež začalo požadovat připojení k Německu.¹⁸⁸ Nenávist Němců vůči československému státu vyplývala z jejich poválečné situace. Německo, kdysi velmoc, se nyní muselo smířit s územními ztrátami. Tyto ztráty jim narušili imperialistickou představu tzv. MittelEuropy¹⁸⁹, což znamenalo spojení středoevropských států pod záštitou Německa. Masaryk k řešení problému přistupoval smírnou cestou. Navrhoval diskuze, snažil se v co největší míře

182 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

183 Tamtéž, Praha 2002

184 Tamtéž, s. 283

185 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

186 OPAT, Jaroslav. *Přívodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

187 Tamtéž, Praha 1990

188 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

189 OPAT, Jaroslav. *T. G. Masaryk. Evropan, Světoobčan*, Praha 1999.

chovat diplomaticky. Nicméně, německá strana nebyla k jakýmkoliv domluvám přístupná. Z jejich strany docházelo ke vzpourám, jež musely být potlačeny četnictvem.¹⁹⁰ Tato situace vyvolávala v Masarykovi vnitřní neklid. Věděl, jak neblaze působí tyto vnitřní problémy ve světě. Za každou cenu chtěl zabránit, aby velmoci začaly negativně nahlížet na Československou republiku. Jeho diplomatické umění nakonec přineslo ovoce. Ke konci třicátých let začali Němci alespoň do určité míry spolupracovat.¹⁹¹ Nicméně fakt, že sebral Němcům část osobitosti, předurčil Československou republiku k událostem, jež předcházely druhé světové válce¹⁹², okamžiku, kdy nám Němci tuto potupu vrátili i s úroky.¹⁹³

Dalším problémem byly vztahy se Slovenskem. Jejich euforie ohledně vzniku československého státu brzy vyprchala a oni se začali dožadovat přesného plnění Pittsburské dohody.¹⁹⁴ Dohady ohledně dodržení Pittsburské dohody jsou stále aktuální. Vytváří napětí mezi Slováky a Čechy. Ti se cítí jejím přesným nedodržením dotčení, jejich kritiky se opírají o tvrzení, že se jim nedostalo možnosti k vlastnímu sebeurčení. Slováci předpokládali, že budou mít vlastní vládu. To se ovšem nestalo. Masaryk se jim všemožně snažil vyjít vstříc, umožnil jim právo na vlastní jazyk. Bránil se vytvoření společného jazyka, tak jak tomu bylo za monarchie. Sám šel svým chováním příkladem. Při různých diplomatických návštěvách mluvil s danou národností v její rodné řeči. „*Prál si, aby v jeho zemi nastal pořádek, aby všešlo porozumění mezi nevlastními sourozenci. Dokonce tehdy navrhl, aby posavadní hymna byla nahrazena novou, kterou by s hrdostí mohli zpívat Němci, Maďaři a Rusíni.*“¹⁹⁵ Masaryk se je také snažil zbytečně neprovokovat v náboženské otázce, kdy, především za První republiky, žádal odluku církve od státu. Tato myšlenka byla na slovenském území naprosto nepřijatelná, jelikož Slováci byli odjakživa velice nábožensky založení. Zasadil se o rozvoj slovenských škol a kultury. Jaký záměr sledovalo jeho chování: „*Nešlo o souběžný rozvoj české a slovenské kultury, šlo o to, aby se obě navzájem podporovaly, posilovaly a obohacovaly, a mohly tak lépe čelit německému a maďarskému vlivu.*“¹⁹⁶

190 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

191 OPAT Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

192 Jednalo se o události, které nastaly po roce 1938. Německo začalo okupovat Československou republiku. Rozdělo ji a vytvořilo na našem území Protektorát Čechy a Morava.

193 OPAT, Jaroslav. *T. G. Masaryk. Evropan, Světoobčan*, Praha 1999.

194 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

195 HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*, Praha 2005 s. 241.

196 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002 s. 306.

4.3 Šíření demokracie

Šíření demokracie bylo hlavním tématem a hlavní náplní jeho prezidentské funkce. Důležité pro něj bylo, aby evropské země, začaly pojmát Československou republiku jako sobě rovný stát. Snažil se budovat silné diplomatické vazby, tím se chtěl vyhnout opakováním hrůz z první světové války. Jak uvádí Kovtun: „*Byla to činnost rozhodně pečlivá, urputná a velice intenzivní.*“¹⁹⁷ Diplomatické styky navazoval při sebemenší příležitosti. Využíval k tomu i své dovolené, kdy většinu času věnoval schůzkám se státníky.¹⁹⁸ Evropské země procestoval se sérií přednášek, pomocí nichž se snažil vštípit své ideály větším masám. Významnou událostí byl vznik Malé dohody. Ta sdružovala Československou republiku, Jugoslávii a Rumunsko. Masaryk v tomto spojení viděl první krok k uspořádání Střední Evropy v zájmu demokracie.¹⁹⁹

I přes veškerou jeho snahu přivést ostatní na správnou cestu, na cestu demokracie, se mu nepodařilo zabránit dvěma událostem. Za prvé, nemohl zabránit sílícímu vlivu bolševismu, jenž se šířil z Ruska. Díky tomu, že byl zastáncem pluralismu, nezakázal komunistickou stranu, jež se odštěpila z křídla sociální demokracie v roce 1921.²⁰⁰ Naopak se jí snažil, co nejvíce začlenit do fungování československého státu.²⁰¹ Dle něj: „*I ta nejmenší skupina občanů, i ta nejmenší menšina si zaslouží uznání, právo na existenci, právo vyjadřovat se v zákonných mezích.*“²⁰² Za druhé, by bylo nad jeho síly zastavit masově se šířící ideje nacismu a fašismu. Rozhodně nepodceňoval nebezpečnost Hitlera, jeho knihu *Mein Kampf* dokonce podrobil kritice. „*Konstatoval, že Mein Kampf je vyloženě stranický, jeho autorovi vůbec nezáleželo na preciznosti toho, co psal, nedělal rozdíl mezi národem a státem, neobjasnil vztah mezi rasou a světovým názorem.*“²⁰³ Nacismus pojal to jako časový problém Německa samotného. Nedocenil jeho destruktivní sklony.²⁰⁴

Stále věřil v sílu demokracie a v sílu člověka samého. Ten tyto ideologie vyhledával jenom proto, že se cítil nejistý v roztržitém světě, jenž najednou nabízel spoustu

197 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005 s. 36.

198 Tamtéž, Praha 2005.

199 Tamtéž, Praha 2005.

200 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

201 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

202 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990 s. 346.

203 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990 s. 464.

204 MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*, Praha 2002.

možností, ale ani jedna nebyla východiskem z patové situace. To si později člověk sám měl uvědomit, a navrátit se k demokracii, jako jedinému správnému řešení.

4.4 Konec života

Masaryk byl prezidentem zvolen celkem čtyřikrát. Poslední volba se konala v roce 1934.²⁰⁵ Masaryk věděl, že mu ubývají síly, prezidentem se už znovu stát nechtěl. Sám řekl: „*Já už mám ten filosofický krámeček zavřený.*“²⁰⁶ Bohužel si jako svého zástupce vybral Edvarda Beneše, jenž nebyl v české společnosti příliš oblíbený. Vláda se dosti razantně stavěla proti jeho zvolení a Masarykovi trvalo dlouhou dobu, než členy vlády přesvědčil, aby Beneše jako jeho nástupce uznali. Masaryk abdikoval roku 1935 a předal svůj úřad svému dlouholetému příteli.²⁰⁷

Konec života dožil na zámku v Lánech. Stále, když mu to zdraví dovolilo, překypoval neutuchající energií. I přes mozkovou příhodu z roku 1934, se v závěru života opět věnoval literární činnosti a publicistice.²⁰⁸ Zemřel v Lánech 14. září 1937.

4.5 Zhodnocení

Masarykova role prezidenta není lehce uchopitelná. K jejímu vykreslení mi především posloužily knihy od Alaina Soubigou a Jaroslava Opata. Ti jediná dopodrobna popisují veškeré klady i zápory Masarykova působení. Mahler tuto éru popisuje velice oslavně a vyhýbá se některým sporným otázkám ohledně Masarykovy činnosti. Jedná se především o přístup ke komunistické straně, o dodržení či nedodržení Pittsburské dohody a vyřešení národnostních problémů.

Tato kapitola měla především vystihnout Masarykovu činnost za První republiky. Ta spočívala především v pilném a bravurním diplomatickém jednání, v šíření demokratických myšlenek a propagaci Československého státu ve světě. Doba Masarykova prezidentství je velice široké téma, které obsahuje mnoho historických zápletek. To je také důvod, proč tato kapitola neobsahuje přesnější historické vymezení. Jedinou kapitolou není možné, přesně vystihnout a vysvětlit různé peripetie První republiky. Ta si zaslouží větší pozornost a samostatnou studii. Velice hodnotná je kniha od Jiřího Kovtuna, který mapuje celou historii První republiky. Pokusila jsem se ukázat, zda Masaryk dostal svým zásadám a zda se jeho osobnost

205 KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935*, Praha 2005.

206 Tamtéž, s. 767.

207 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002.

208 OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*, Praha 1990.

nabytím moci změnila. Na první otázku odpovídám ano, na druhou nikoli. Odpověď je naprosto vystižena ve větě: „*Prezident Masaryk, zůstal stejný jako profesor Masaryk, který zůstal stejný jako student Masaryk.*“²⁰⁹ Jediný rozdíl byl ve větší míře popularity, jež se mu dostala jako prezidentovi. Podle vyprávění životopisců, se Masaryk ze všech sil snažil zabránit jakémukoli utlačování menšin, pokusil se pro ně vytvořit prostor pro vlastní sebeurčení. Vybuďoval stát, samozřejmě s pomocí svých nejvěrnějších, který si získal ve světě renomé a uznání. Avšak stále zůstal tím stejným Masarykem, jehož největší vášní byla četba knih, jehož zajímal svět a který nepřestal bránit práva svá a ostatních. „*Mé osobní uspokojení spočívá v tom, že jsem ani jako hlava státu nic podstatného nevyškrtl z toho, več jsem věřil a co jsem miloval jako chudý študent, jako učitel mládeže, jako nepohodlný kritik, jako politik usilující o nápravu, že, stoje v moci, nenacházím pro sebe nižádného mravního zákona ani jiného vztahu k bližnímu, k národu a světu, než jaké mne řídily předtím.*“²¹⁰ Co se týče kritik, jež se rojí kolem Masarykovy prezidentské politiky, nejpříhodnější odpověď na ně má Jaroslav Opat. „*Před dějinami neselhala Masarykova politika, neselhaly ideje, z nichž tato politika vycházela. Selhali lidé, kteří v Československu, ale hlavně za jeho hranicemi ztratili v obtížných, různých krizových situacích víru v demokracii.*“²¹¹ Jeho ideje sice vycházely z primární víry v lidskou napravitelnost a v sílu diplomacie a diskuze. Avšak mocnou sílu nacismu a komunismu nemohl dopředu nikdo předpokládat. Nenápadně se plížily společnosti, až dospěly k její totální destrukci. To však nebyla chyba Masarykovy smířlivé, nepolitické politiky.

209 SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2002. s. 360.

210 ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1992 s. 159.

211 OPAT, Jaroslav. *T. G. Masaryk. Evropan, Světobčan*, Praha: 1999 s. 15.

5. KRITICKÉ OHLASY

Tato poslední kapitola je věnována dnešnímu kritickému pohledu na postavu Masaryka. Bohužel mi nezbývá nic jiného, než konstatovat, že zájem o Masarykovu osobu není příliš masový. Každý z nás ví, že Masaryk byl první československý prezident. Nicméně tím většinou znalost o Masarykovi končí. Věrní mu zůstali pouze jeho zapřísašní obdivovatelé, historici či naopak tvrdošíjní odpůrci. Ti se stále snaží rozbít aureolu²¹², jež se kolem Masarykovy osoby vytvořila. Nastíněním kritických pohledů na Masaryka chci ukázat, jak je složité objektivně pojmout jeho osobu, a vytvořit si na ní nezaujatý a objektivní názor.

Nebudu zde rozebírat a hodnotit jednotlivé životopisy. Už jenom z důvodu, že jsou psány většinou s pozitivním vztahem k Masarykovi a jejich shrnutí je obsaženo v závěru práce. Tento prostor je určen pro zhodnocení a zobrazení kritických názorů, jež se, zejména v posledních desetiletích, hromadí. Problém především tkví v přílišné glorifikaci jeho osoby, jež se objevila po revoluci v roce 1989. Po letech zakazování, kdy se komunistický režim snažil Masarykovo jméno vymazat z veřejného života, se znovu otevřel prostor k pěnění oslavných ód na jeho skutky a zásluhy. Nekritické hodnocení vždy předznamenává střet názorů. Není přece možné, aby byl někdo tak dokonalý, tak mravně uvědomělý, držel se celý život stejných zásad. Obraz dokonalosti pokaždé vyvolává pocity pochybnosti a touhu odhalit pravdu.

Kritiky na Masarykovu osobu se pohybují ve dvojí rovině. Aby člověk získal komplexní představu o jeho životě, jež by měla být založena na historických faktech a podnětných námitkách, musí velice stříznivě vybírat mezi kritikami, jež kolují českou společností. I když v České republice existuje Masarykův ústav Akademie věd, jež o Masarykovi vydává a shromažďuje publikace, nikdo z jeho autorů se nepokusil o komplexní kritické zhodnocení. Vycházejí pouze studie, jež jsou zaměřeny na jednotlivé problematické okruhy. Avšak tyto studie se dají pokládat za věrohodné a předmětné, jelikož jsou psány renomovanými vědci.

Mnohem více kritických článků lze nalézt na internetu. Kouzlo internetu spočívá v možnosti kohokoli, vyjádřit svůj názor. Toto kouzlo je však dvousečnou zbraní. Jak jsem se již zmiňovala, musíme mezi články velice pečlivě vybírat, abychom se

212 Svatozář.

nenechali strhnout reakčními výkřiky a ohlasy, jež jsou založeny na demagogiích a prostém vyvracením zažitých pravd.

Kritických článků existuje nepřehledné množství, není možné je zde všechny rozebrat. Autoři především polemizují o rozbití Rakousko-Uherské monarchie, špatném naložení se Slovenskou otázkou, nepotlačení komunismu a nacismu a utlačování menšin za První republiky. Shazují na Masaryka důsledky Mnichovské dohody. Někteří řeší dilema, jestli vůbec Masarykův odkaz má v dnešní společnosti nějakou hodnotu, či zda je překonán. Tak např. Štefan Švec²¹³ ve svém článku *Jak využít Tomáše Masaryka v postmoderní společnosti* odpovídá jasně, že nikoliv. Odvolává se na jeho díla, jež jsou pro obyčejného čtenáře nezajímavá, nudná, ztrácí se ve zmeti myšlenek, a tudíž si z nich nemůže odnést nic pozitivního. Masaryka nepojímá jako stabilní hodnotu, která by udávala jednoznačný směr. Přichází s tvrzením, že Masaryk, díky vlastní neochotě zařadit se do zavedených systémů, si vytvořil svůj vlastní. Tím odsoudil své myšlenky k využitelnosti jakoukoliv ideologií.²¹⁴

Negativní ohlasy se většinou vynořují od těch, které Masaryk vlastní kritikou zasáhl. Jedná se především o členy České společnosti rukopisné, zastánce pravice²¹⁵, komunismu atd. Nejvíce pochybnostmi a tajemnem je obestřena První republika. K jejím největším kritikům v dnešní době patří Tomáš Krystlík. Ten je autorem knihy *Zamlčené dějiny*. Dle jeho názoru se snaží našemu národu otevřít oči, tím, že odhalí pravdivé události naší historie. Především se snaží společnost vyvést z omylu²¹⁶ ohledně historického významu První republiky a Masaryka jako prezidenta. Nejvíce kritických článků pochází z jeho dílny. Jak se ale snaží dokázat ostatní autoři, jako např. Otto Drexler²¹⁷ či Petr Nachtmann²¹⁸, Tomáš Krystlík je pseudohistorik, jenž se za každou cenu snaží šokovat, nepodkládá svá tvrzení historickými daty a nezakrývá své sympatie s německým nacionalismem.

Velice zajímavou polemiku²¹⁹ mezi sebou svedli Milan Uhde, spisovatel, politik, bývalý ministr kultury a především zarytý odpůrce Masaryka a Bohumil Sláma,

213 Jak využít Tomáše Garrigue Masaryka v postmoderní společnosti. *Blisty* [online].

214 Tamtéž.

215 Mýtus...Mýtus...Mýtus.... *Atlanka*. [online].

216 Český stát stojí na lživých doktrínách. *CS Magazin* [online].

217 Tomáš Krystlík v MFD zkresluje význam německé okupace. *Blisty* [online].

218 Sudetoněmecký teror: Tomáš Krystlík falšuje dějiny. *Blisty* [online].

219 Polemika o TGM s Milanem Uhde. *Bigblogger* [online].

psycholog, publicista a nadšený masarykovec. Řeší mezi sebou především Masarykův přesah do dnešní doby, zda jí měl co odkázat, či zda jsou jeho myšlenky překonány a na dnešní dobu neaplikovatelné. Sláma²²⁰vidí Masarykovu neaktuálnost především v agitaci komunistického režimu, jenž se pokusil Masarykovu postavu pohřbit. Uhde se snaží svoji kritiku vysvětlit na různých Masarykových intervencích, Sláma mu však oponuje větou: „*mne na Masarykovi zajímají hlavně jeho ideje, a ty jsou do značné míry nezávislé na tom, jaký byl a ,co, kdy a kde‘* .“²²¹

S touto větou nemohu jinak, než souhlasit. Masarykovy myšlenky byly inspirativní za jeho života, proč by tedy nemohly být takové i v naší době? Není, až zase tak podstatné, zaobírat se tolik minulostí a snažit se za každou cenu zbořit jeho mýtus. Důležitější je uvědomit si hodnoty, na nichž postavil svůj život²²²a ty se pokusit, alespoň v nepatrné míře, aplikovat na ten vlastní.

220 Polemika o TGM s Milanem Uhde. *Bigblogger* [online].

221 Tamtéž.

222 Víra v pravdu, morálka, láska k bližnímu svému, aktivní život, tvrdá práce.

6. ZÁVĚR

Chudý chlapec, který se proslavil. Kliše, jež si pro název své knihy o Masarykovi vybral Jan Herben. Avšak nebylo na tom něco pravdy? Masarykův příběh, po desítky let vyprávěný, se nám může jevit jako mýtus. Masaryk se narodil do obyčejné rodiny, slovenskému negramotnému otci a velice pobožné matce, jež viděla ve svém synovi velice nadějného mladého muže. Díky ní prošel všemi školami, ona z něj chtěla mít pána. Finanční situace jim však nepřála a Masaryk musel ze své cesty na chvíli odbočit. Nicméně kovářské a zámečnické učení se hrálo v jeho budoucnosti nezaměnitelnou roli. Poznal díky tomu, co je tvrdá práce a začala jej zajímat otázka sociální. Celkově měl Masaryk celý život štěstí na lidi, kteří jej obklopovali. Katecheta Satora byl muž, jenž mu umožnil se řádně vzdělávat a otevřel mu brány poznání. Jeho mecenáši LeMonnier a Schlesinger, přispěli na jeho gymnaziální a univerzitní studia, naučili jej, jak se chovat ve vyšší společnosti. Tak získal zkušenosti ze dvou světů, jež se v budoucnosti mnohokrát hodily.

Masaryk nikdy netrpěl nedostatkem nebojácnosti. Když si myslel, že je v právu, nebál se hájit své názory. Díky tomu se mnohokrát dostal do svízelných situací. Ať už to byl Boj o Rukopisy, otevření otázky o *smyslu českých dějin*, Hilsneriáda atp. Velice významné postavení získal i jako univerzitní profesor. Učil své studenty diskuzi, snažil se v nich probudit nový zájem o svět a vůbec jej jinak poznávat. Přistupovat k vlastnímu životu aktivně, jednat dle mravních zásad a především tvrdě pracovat. Kázal pouze to, čeho se sám držel. Právě tato přesvědčení jako život v mravnosti, tvrdá a drobná práce, diskuze, revoluce, pravda a pravá víra chápaná jako láska k bližnímu, provázely celý Masarykův život.

Své místo na slunci si musel tvrdě vydobýt. Ostatní jej vnímali jako nepříjemného kritika, který se jim snaží rozbít a vyvrátit to, v co celý život věřili. Ať už to byly Rukopisy, nacionalismus, antisemitismus či víra v Habsburskou monarchii. On však věřil, že je nutné lidem odhalit pravdu, aby se tak mohli posunout v životě dál, aby zakusili lepší budoucnost. Nakolik jej opravdu zajímaly osudy lidí, či byl pouze fanatikem, jenž potřeboval kolem sebe rozruch, na to odpověď nemám. Avšak to, že se mu podařilo většinu mýtů zbořit, nebo alespoň zpochybnit, myslím mluví za vše. Veškerá jeho snaha od určité chvíle směřovala k osvobození českého a slovenského národa z područí Rakousko-Uherské monarchie.

Napomohla mu k tomu určitě situace 1. světové války. Boj to byl tvrdý a dlouhý, jenž nakonec dospěl ke zdárnému konci. Masaryk v této činnosti zúročil roky studia, teoretické praxe, projevil nesmírné diplomatické schopnosti a schopnost svým projevem přesvědčit a strhnout davy. Bylo by naivní si myslet, že takový boj vybojoval sám. Jeho největší oporou se mu stal Edvard Beneš, jenž mu stál po boku, až do Masarykovi smrti. Masaryk neměl dobré postavení ve společnosti, přesto se stal jejím vůdcem, vzorem, obdivovanou personou. Od té doby jej nikdo nenazval jinak nežli „tatíček“ Masaryk či prezident Osvoboditel. V nově vzniklém státě položil základy demokracie a snažil se z něj vytvořit vzor pro ostatní země. Opět projevil bravurní schopnost kolem sebe shromáždit lidi, kteří byli ochotní za jeho ideály bojovat stůj, co stůj. Ty soustředil do nově vzniklého aparátu Kanceláře prezidenta republiky, jež má své místo a renomé dodnes. Chtěl, aby jeho lid uznával autoritu svých vládců, ale aby se mu dostalo práv, kterých si zasloužil. Pokoušel se urovnávat spory mezi menšinami, snažil se jim zajistit pocit bezpečí a sounáležitosti k nově vzniklému státu. Avšak ne pokaždé se mu to podařilo. Historie První republiky nenechává chladné ani dnešní vědce. Snaží se zjistit, zda to byl opravdu tak ukázkový příklad demokratického státu, či se jedná o pouhý mýtus, jenž vznikl k pyšce národa. Nicméně První republika, jednoduše řečeno, byla Masarykovým dítětem. S Masarykovou smrtí jakoby odumřela i část její duše. Dílo zkázy pomohly dokonat hrůzy 2. světové války, jichž se naštěstí Masaryk nedožil. Ten celý život věřil v to, že se lidé dovedou napravit. Jakmile se změní lidé, změní se i svět. Doufal, a byl přesvědčen o tom, že se jednou všechny státy spojí k vzájemné spolupráci a budou vedle sebe žít v míru, harmonii a bez válek.

Stěžejním dílem pro tuto práci mi byl životopis od francouzského historika Alaina Soubigou *Tomáš Garrigue Masaryk*. Považuji jej za nejhodnotnější, jelikož Soubigou, neomezen českými předsudky a spory, se nejvíce snažil kriticky pojmout Masarykovu postavu. Do stejné linie bych také zařadila knihu od Jaroslava Opaty *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*. Knihy jsou si velice podobné, jak obsahem, tak také strukturou. Soubigou však Masaryka zasazuje do širšího kontextu a především poukazuje na určité okamžiky a situace, kterým se čeští autoři záměrně vyhýbají. Jako je např. aféra s Borisem Savinkovem. Nicméně Opatova kniha *T G M Evropan Světoobčan* je velice kvalitním zhodnocením

Masarykovy činnosti jako prezidenta a zasazením jeho myšlenek do celosvětového kontextu. Použila jsem ještě jednu knihu od Jaroslava Opaty *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*. Ta v sobě nese stejné myšlenky, jako dvě předešlé. Avšak, zaměřuje se pouze na Masarykovo nejvrcholnější období. Dále jsem hojně čerpala z knih Milana Machovce *Tomáš G. Masaryk* a Gordona H. Skillinga *T. G. Masaryk Proti proudu 1882 – 1914*, jejichž díla jsou si formou značně podobná a obsahově velice hodnotná. K Masarykově postavě přistupují vědecky, nikoli historicky. Cílem Machovcovy knihy je uchopit Masaryka jako celistvou osobnost a snaha vyvrátit kritiky, jež se objevily ohledně jeho myšlenek. Svým dílem má za úkol lidem předat myšlenku, aby se Masaryka nesnažili rozdělovat na jednotlivé části, ale pojali jej jako celek. To je jediná možnost, jak lze pochopit jeho jednání a pochopit Masaryka vůbec. Pro lepší orientaci ohledně historických záležitostí mi posloužila velice kvalitní kniha *Republika v nebezpečném světě. Éra prezidenta Masaryka 1918-1935* od Jiřího Kovtuna. Tento bravurní historik zmapoval celou historii První republiky. Bohužel, díky úzkému rozsahu mé práce, jsem ji nemohla plně využít. Stejně historicky přesný se snaží být Stanislav Polák s dílem *Za ideálem a pravdou (1-5)*. Ten se více zabývá již samotnou postavou Masaryka. Polák se jako jediný po roce 1989 pustil do velice podrobného mapování Masarykovy osobnosti. Jeho publikace skýtá pět svazků a snaží se do všech detailů zachytit jeho život a historické události. Další knihy mi posloužily k doplnění a ucelení informací. Jednalo se totiž o knihy, které Masaryka nahlízejí velice nekriticky a pouze milým způsobem vyprávějí jeho příběh, a to bez přílišného zabíhání do detailů. Mezi takovéto se řadí *Nové Hovory s T. G. Masarykem* od Karla Čapka, *Ano, Masaryk* od Zdeňka Mahlera či *T. G. Masaryk známý i neznámý* od Vítězslava Houšky. Lehkou výtku však má především k Masarykově přílišnému idealismu, který se například projevil v jeho nepolitické politice. Také se podstatně věnuje vztahu mezi Masarykem a Karlem Čapkem. Přichází s myšlenkou, že Čapek, naprosto uchvácen svým vzorem, se dost často vydával v Masarykových stopách a napodoboval jeho jednání. Významné místo mezi životopisy zaujímá kniha *Než se stal prezidentem (T. G. Masaryk a realisté – 1882-1918)* od historičky Zory Dvořákové. Ta se Masarykovi věnuje především jako politikovi a snaží se vyvrátit mylné představy o realistech, jež vznikají v posledních

letech. Především se shoduje s Karlem Čapkem, jenž také považuje za hlavní Masarykovo krédo: *Myslet a jednat!*.

Žádný z životopisů není zaměřen na kritické zhodnocení Masarykova života. Styl vyprávění a především uchopení Masarykovy postavy je, dá se říci, shodný. Rozdíly jsem shledávala ve stylu psaní či nepřesných datech. Autoři se především shodují na jedné věci: většina kritik Masaryka vychází z nepochopení jeho života, myšlenek a v nedostatečném studiu dostupných pramenů. Soubigou, Opat a Skilling do svých publikací zahrnuli kritické ohlasy, jež se ohledně Masaryka objevují, avšak vždy se je pokusili vyvrátit a vysvětlit.

Na začátku jsem si vytyčila otázky, na něž mi moje práce a studium dostupných pramenů, mělo pomoci nalézt odpovědi. Myslím, že se mi většina odpovědí dostala. Práce neobsahuje podrobné rozebírání jednotlivých Masarykových myšlenkových proudů. Ty jsou zde lehce nastíněny, avšak mým cílem bylo uchopit Masaryka jako celistvou osobnost a najít ty základní prvky, jež prostoupily veškeré jeho konání. Masaryk byl rozhodně odhodlaný, nebojácný a tvrdý člověk. Měl i „obyčejné“ lidské vlastnosti, nade vše miloval svoji rodinu, knihy, rád si vyšel do přírody, projel se na koni. Avšak celý život byl především pragmatikem a ostrým kritikem. Vytvořil si názor na svět, o němž si myslel, že je ten správný. Jelikož jej položil na ideálech, které si člověk vlastním rozumem měl zvolit sám. Jednalo se o ideál humanity, lásku k bližnímu, od které se odvíjela pravá víra, víra v ostatní a víra v lepší budoucnost. Veškeré své myšlenky podložil podrobným studiem, snad každého oboru, ale především historie a filozofie. Odmítal romantické snění o velké minulosti českého národa. Jeho úkolem bylo žít život, tady a teď, řešit momentální problémy, vidět do budoucnosti a vytvořit odkaz budoucím generacím. Od každého požadoval, aby se řídil stejně tvrdými pravidly, jako on sám. Nikdy nekázal vodu, a pil víno. Pokaždé se snažil jít všem příkladem. Byl kritikem všech a všeho. Neuvědomoval si, že pošlapáváním myšlenek a činností jiných lidí, zraňuje jejich city a neoceňuje úsilí, jež vynaložili. Masaryk nechválil. Dalo by se říci, že to byl cynický a bezcitný člověk, bez špetky úcty. Opak je však pravdou. Lidí, kteří tvrdě pracovali a šli za svými ideály, nečinně naseděli a místo kritizování se raději snažili o změnu, si nesmírně vážil. Avšak tvrdou práci a aktivní přístup k životu považoval za naprostou samozřejmost. Nepovažoval to za důvod k obdivu. Co ho nejvíce rozčilovalo, byla

právě ona nečinnost. Bezduché čekání, až se problémy samy vyřeší. Proto svůj celý život zasvětil snaze přivést ostatní na správnou cestu a ukázat jim směr, jenž měli následovat. To bylo však jádrem úrazu. Většina Masarykovy kritiky, ať už v dnešní době, či v době tehdejší, pramenila z nepochopení jeho záměru a myšlenek. Proto rozpoutával takové vášně a stále je, ačkoliv již v menší míře a v uzavřenějším kruhu, vyvolává. Masaryk sám rád bořil mýty a i on se po sedmdesáti šesti letech od své smrti stal mýtem. Dnešní doba je jiná. Lidé se již nebrání odhalování pravdy, touží více po senzacích. Z toho, dle mého názoru, pramení většina kritik, ať už Masaryka či kohokoli jiného. Prostudované životopisy mi neposkytly odpovědi na otázky, zda Masaryk byl zodpovědný za události Mnichova²²³, za události roku 1948, za nástup komunismu. Zda se mýlil ve své kritice rukopisů, zda jeho výklad českých dějin je správný či špatný. To je úkolem historiků. Avšak pravda již nikdy nebude plně objektivní. Ne nadarmo platí pořekadlo „*co člověk, to názor*“. Objektivně na dané otázky neodpovídají ani Masarykovi kritici. Většina názorů je psaná pouze z osobních antipatií vůči Masarykovi, nejsou podloženy historickými fakty, podrobným studiem jeho osoby a většinou vycházejí z dogmatického lpění na jiných zásadách, než které Masaryk hlásal. Rozhodně si nemyslím, že Masaryk byl člověk bez poskvrny. Dost jistě se dá polemizovat o jeho idealismu a snilkovství. Možná, že kdyby radikálněji zasáhl proti komunistické straně, kdyby připravil jinou půdu pro vypořádání se s nacismem, psala by se jiná historie. Jsou to však pouhá kdyby. Za zkázkami druhé světové války a nástupu komunismu, stálo více historických událostí a nebyla to činnost jednoho člověka. Pravda je ukryta mezi řádky a je zahalena závojem minulosti.

Přesně právě proto je Masaryk fenoménem. Je něčím neobyčejným. Stále v lidech vyvolává kladné či záporné pocity, nutí je zamýšlet se nad jeho odkazy a myšlenkami. Masaryka je skoro nemožné objektivně zhodnotit. Při čtení životopisů se člověk přenesení do doby velkých zápasů, jednoho člověka. Setká se s nesmírnou pílí, inteligencí a oddaností vlastním myšlenkám. Příběh jej fascinuje, poddává se Masarykovi, obdivuje jej. Musíme však logicky zjistit, že existuje i druhá strana mince, jež daný obraz bezchybnosti rozvrací. V okamžiku je ta samá osoba cynická, diktátorská, naivní, toužící po nadvládě. Všechno co kdy dokázala, vedlo akorát ke zkáze. Kde je pravda, na to nedovedu odpovědět. Co ale vím jistě je, že Masaryk

223 Mnichovská dohoda roku 1938. Československo bylo donuceno postoupit Německu pohraniční území (Sudety).

zanechal odkaz, jenž je nezpochybnitelný a zásluhy za něj patří nesmazatelně jemu. Vybojoval stát, jehož jsme stále všichni součástí. Naším úkolem je tento jeho odkaz stále hýčkat a udržovat.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

ČAPEK, Karel. *Nové hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Česká expedice, 1992. 254 s. ISBN 80-85281-26-0

DVOŘÁKOVÁ, Zora. *Než se stal prezidentem. T. G. Masaryk a realisté (1882-1918)*. Praha: Nakladatelství Eva-Milan Nevole, 1997. 285 s. ISBN 80-90089-23-2.

HERBEN, Jan. *Chudý chlapec, který se proslavil. Životopis prezidenta osvoboditele T. G. Masaryka*. Praha: Česká expedice: Dolmen, 1990. 126 s. ISBN 80-85281-03-1.

HOUŠKA, Vítězslav. *T. G. Masaryk známý i neznámý*. Praha: Riopress: Česká expedice, 2005. 251 s. ISBN 80-86221-84-9.

HROMÁDKA, L. Josef. *Masaryk*. Brno: L. Marek, 2005. 301 s. ISBN 80-86263-58 - 4.

KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Praha: Torst, 2005 898 s. ISBN 80-7215-254-8

LOUŽEK, Marek. *Českoslovenští a čeští prezidenti*. Praha: Cep, 2002. 151 s. ISBN 80-86547-22-1.

MAHLER, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. Praha: Primus, 2002. 93 s. 80-86207-42-0.

MACHOVEC, Milan. *Tomáš G. Masaryk*. Praha: Riopress, 2000. 320 s. ISBN 80 - 86221-18-0.

MASARYK, Tomáš. *Česká otázka*, Praha: Melantrich, 1969. 271 s.

MASARYK, Tomáš. *Moderní člověk a náboženství*, Praha: Jan Laichter, 1934. 410 s.

OPAT, Jaroslav. *Filosof a politik T. G. Masaryk (1882-1893)*, Praha: Melantrich, 1990. 469 s. ISBN 80-7023-044-4.

OPAT, Jaroslav. *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka: česká otázka včera a dnes*. Praha: Melantrich, 1990. 469 s. ISBN 80-7023-044-4.

OPAT, Jaroslav. *T. G. Masaryk. Evropan, Světoobčan*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1999. 98 s. 80-86142-05-1.

SKILLING, H. Gordon. *Proti proudu T. G. Masaryk (1882-1914)*. Praha: Práh, 1995. 243 s. ISBN 80-85809-33-8.

SOUBIGOU, Alain. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha: Paseka, 2004. 451 s. ISBN 80-7185-679-7.

POLÁK, Stanislav. *Tomáš Garrigue Masaryk*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1990. 48 s. ISBN 80-7057-022-9.

POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 2*. Praha: Masarykův ústav, 2000-. 499s. ISBN 80-86495-02-7.

POLÁK, Stanislav. *Za ideálem a pravdou 3*. Praha: Masarykův ústav, 2000-. 483 s. ISBN 80-86495-02-5.

Internetové zdroje

Ano, Masaryk, ne, Mahler. *Virtually* [online]. 11. 02. 2010, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://virtually.cz/journal/?q=node/179>>.

Český stát stojí na lživých státních doktrínách. *CS Magazin* [online]. 2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2011061026>>.

Jak využít Tomáše Garrigue Masaryka v postmoderní společnosti. *Blisty* [online]. 8. 9. 2004, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/19691.html>>.

Mýtus...Mýtus...Mýtus. *Atllanka* [online]. 16. 9. 2007, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.atllanka.net/index.php?text=9-mytus-mytus-mytus>>.

Polemika o TGM s Milanem Uhde. *Bigblogger* [online]. 24. 1. 2010, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://slama.bigblogger.lidovky.cz/c/120635/Polemika-o-TGM-s-Milanem-Uhde.html>>.

Sudetoněmecký teror: Tomáš Krystlík falšuje dějiny. *Blisty* [online]. 29. 5. 2009, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://blisty.cz/art/47077.html>>. ISSN 1213-1792.

Tomáš Krystlík v MFD zkresluje význam německé okupace. *Blisty* [online]. 20. 3. 2006, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://blisty.cz/art/27599.html>>. ISSN 1213-1792

Www.muzeumtgm.cz [online]. 2000-2009 [cit. 2011-06-17]. Podrobný životopis. Dostupné z WWW: <<http://www.muzeumtgm.cz/cz/osobnosti/Podrobny-zivotopis>>.

8. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Masarykovo vysvědčení z posledního ročníku gymnázia v roce 1872.

Příloha č. 2 – Korespondence mezi Masarykem a teroristou Borisem Savinkovem.

Příloha č. 3 – Masarykova knihovna na Hradě.

Příloha č. 4 – Masaryk při setkání s československými legionáři.

Příloha č. 5 – Typické vyobrazení prezidenta: Masaryk na koni.

Příloha č. 6 – Masarykovo typické mentorské gesto.

Přílohy

Příloha č. 1 – Masarykovo vysvědčení z poslední třídy gymnázia.

Naštěstí byl policejní prezident Le Monnier přeložen do Vídně. Masaryka vzal s sebou jako preceptora svého syna, čímž jeho problémy skončily. Maturitu Masaryk složil bez problémů na vídeňském gymnáziu v roce 1872. Jeho známky v závěrečné třídě na jaře 1872 byly následující:

- chování: slušné
- náboženství: výborné
- latina: chvalitebná
- němčina: výborná
- dějepis a zeměpis: uspokojivé
- fyzika: dostatečná
- přírodní vědy: chvalitebné
- matematika: dostatečná
- propedeutika: uspokojivá
- vyspělost pro univerzitu: dosažena.⁸

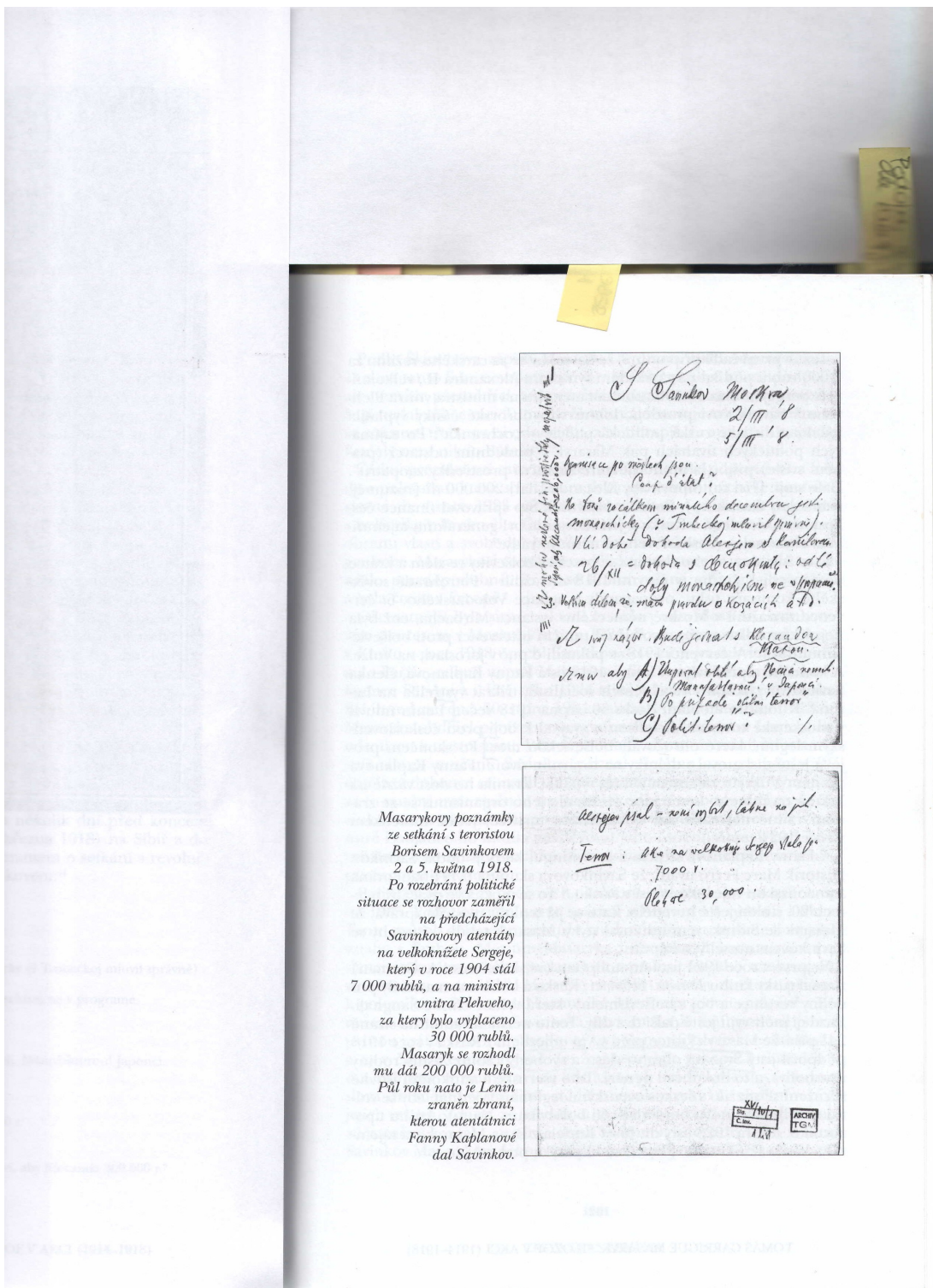
Masarykovo středoškolské studium bylo zjevně mnohem lepší než na základní škole. Nutno říci, že jeho základní školní docházku přerušilo období učení řemeslu, u něhož bychom se měli zastavit.

V UČENÍ

V letech 1863 až 1865 se Josef Masaryk z nedostatku finančních prostředků rozhodl dát syna do učení. Mezi svým třináctým a patnáctým rokem tak nabyt Tomáš Masaryk zkušenosti, která je pro budoucího intelektuála opravdu originální. Zaslouží tedy, abychom se k ní vrátili. Ve třinácti letech byl Tomáš Masaryk poslán do Vídně, aby se vyučil zámečnickem. Vzhledem k tomu, že se rodina tak často stěhovala, neměl žádné stálé kamarády, a proto se upínal na rodinné vztahy. Odjezd do Vídně pro něj proto znamenal kruté odloučení. Byl to jeho první pobyt v hlavním říšském městě, které v té době zažívalo plný rozkvět jak v oblasti výstavby, tak kultury. Masaryk přišel z malého města a necítil se ve Vídni dobře, připadal si dokonce opuštěný. Mistr v dílně s ním nezacházel ohleduplně a ani ostatní učni mu nijak nepomohli. Právě naopak: posmívali se mu. Stal se z něj totiž nenasytý čtenář, což jeho poněkud hrubější kamarády nevyhnutelně vedlo k tomu, aby si ho dobírali. Po třech týdnech trápení raději utekl, než aby snášel nepřijemnosti, které mu v žádném ohledu nemohly přinést nic dobrého, čímž se projevil jeho charakter. Je příznačné, že utekl, když zjistil, že mu spoluučni sebrali několik knih, zejména atlas, na němž „cestoval po celém světě“.⁹ První kontakt s Vídni ve třinácti letech tedy nebyl nejšťastnější.

Druhé učení bylo úspěšnější. Když se koncem roku 1863 vrátil k rodičům do Čejče, musel téměř vzápětí odejít do jiného učení,

Příloha č. 2 – Korespondence mezi Masarykem a teroristou Borisem Savinkovem.

*J. Savinkov Masaryk
2/III '18
5/III '18.*

*Opisice po mých pozn.
Pani šitá:*

*Na Vaši rozálku minulého dnešního jednání
masarykowského (v Těšické ulici v Praze).
Vč. došlo dohoda Blazina s Kozlovou
26/XII = dohoda s Blazinou: od 1.6.
došlo masarykowské ne v Praze.
Vč. došlo dohoda mezi panem o Kozlově a Těš.
III
Vč. nej raději. Bude jistě s Kozlovou
Blazinou.
Vč. aby A. Blazina šel, aby Blazina rovná
Masarykowské v Praze.
IV) O Kozlově šitá paní
J. Savinkov*

Masarykovy poznámky ze setkání s teroristou Borisem Savinkovem 2 a 5. května 1918. Po rozebrání politické situace se rozhovor zaměřil na předcházející Savinkovovy atentáty na velkoknížete Sergeje, který v roce 1904 stál 7 000 rublů, a na ministra vnitra Plehveho, za který bylo vyplaceno 30 000 rublů. Masaryk se rozhodl mu dát 200 000 rublů. Půl roku nato je Lenin zraněn zbraní, kterou atentátnice Fanny Kaplanové dal Savinkov.

*accijon šitá - rozšířil, látko na jít.
Terra : 100 na velkokníže Sergeje 7000 r.
Blazina 30,000.*

XV
1918
C. m.
1. 1. 18
ARCHIV
T. G.

SOUBIGOU, Alain. Tomáš Garrigue Masaryk, Praha 2002 s. 32.

Příloha č. 3 – Masarykova knihovna na Hradě.

Www.muzeumtgm.cz [online]. 2000-2009 [cit. 2011-06-17]. Podrobný životopis. Dostupné z WWW: <<http://www.muzeumtgm.cz/cz/osobnosti/Podrobny-zivotopis>>.

Příloha č.4 – Masaryk při setkání s československými legionáři.

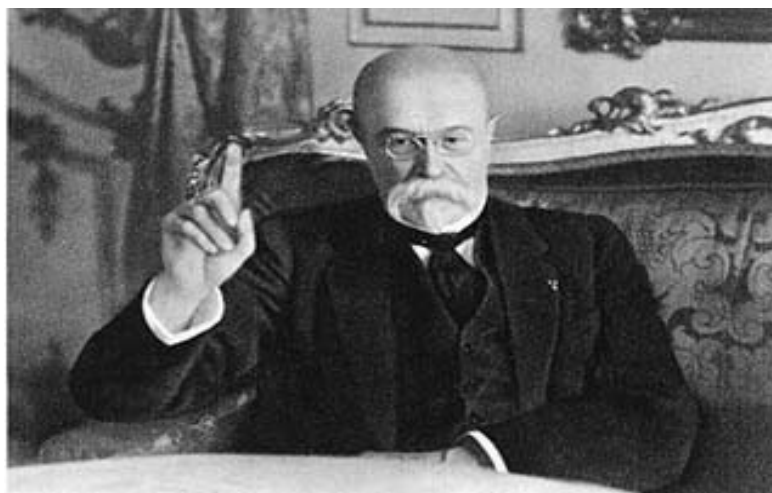
Www.muzeumtgm.cz [online]. 2000-2009 [cit. 2011-06-17]. Podrobný životopis. Dostupné z WWW: <<http://www.muzeumtgm.cz/cz/osobnosti/Podrobny-zivotopis>>.

Příloha č. 5 – Typické vyobrazení prezidenta: Masaryk na koni.

*Www.muzeumtgm.cz [online]. 2000-2009 [cit. 2011-06-17].
Podrobný životopis. Dostupné z WWW:
<<http://www.muzeumtgm.cz/cz/osobnosti/Podrobny-zivotopis>>.*

Příloha č. 6 – Typické Masarykovo mentorské gesto.

*Www.muzeumtgm.cz [online]. 2000-2009 [cit. 2011-06-17].
Podrobný životopis. Dostupné z WWW:
<<http://www.muzeumtgm.cz/cz/osobnosti/Podrobny-zivotopis>>.*